

LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES CILTSDARBA PROGRAMMA

no 2016.gada līdz 2026. gadam

**Izstrādāta un saskaņota
Biedrībā „Latvijas šķirnes zirgu audzētāju asociācija”
un
Biedrībā „Latvijas zirgaudzētāju biedrība”**

2015

Saturs

IEVADS	3
CILTSDARBA PROGRAMMĀ LIETOTO TERMINU SKAIDROJUMS	5
1. CILTSDARBA PROGRAMMAS PAMATOJUMS	7
1.1. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES BRAUCAMĀ TIPA SAGLABĀŠANA UN IZKOPŠANA.	7
1.2. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES SPORTA TIPA ATTĪSTĪBA.	7
2. CILTSDARBA MĒRĶI UN UZDEVUMI	7
2.1. <i>Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa selekcionēšanas mērķis</i>	7
2.2. <i>Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa selekcionēšanas mērķis</i>	8
3. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES RAKSTUROJUMS	9
3.1. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES BRAUCAMĀ TIPA RAKSTUROJUMS.	9
3.2. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES SPORTA TIPA RAKSTUROJUMS.	10
3.3. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES RADNIECĪGO UN UZLABOTĀJU ŠĶIRŅU APRAKSTI	11
4. ZIRGU CILTSVĒRTĪBAS NOTEIKŠANAS SISTĒMA.	15
4.1. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES BRAUCAMĀ TIPA ZIRGU VĒRTĒŠANA	15
4.1.1. <i>Izcelsme - šķirības noteikšana. Tips.</i>	15
4.1.2. <i>Izmēru noteikšana</i>	16
4.1.3. <i>Eksterjera vērtēšana</i>	17
4.1.4. <i>Darbaspēju novērtēšana.</i>	17
4.1.5. <i>Ērzeļu iekļaušana vaislas sastāvā</i>	17
4.1.6. <i>Ķēvju iekļaušana vaislas sastāvā</i>	18
4.1.7. <i>Kumeļu vērtēšana</i>	18
4.1.8. <i>Jaunzirgu vērtēšana.</i>	18
4.2. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES SPORTA TIPA ZIRGU VĒRTĒŠANA	19
4.2.1. <i>Izcelsme - šķirības noteikšana.</i>	19
4.2.2. <i>Izmēru noteikšana.</i>	20
4.2.3. <i>Eksterjera vērtēšana.</i>	20
4.2.4. <i>Darbaspēju novērtēšana.</i>	21
4.2.5. <i>Ērzeļu vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā</i>	21
4.2.6. <i>Ķēvju vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā</i>	21
4.2.7. <i>Kumeļu vērtēšana</i>	22
4.2.8. <i>Jaunzirgu vērtēšana</i>	22
5. CILTSDARBA ORGANIZĒŠANA ŠĶIRNES ZIRGU GANĀMPULKOS	23
6. IEPRIEKŠĒJĀS LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES CILTSDARBA PROGRAMMAS 2010. – 2015. REZULTĀTI	23
7. ZIRGU IDENTIFIKĀCIJAS SISTĒMA.	30
8. ZIRGU CILTSDOKUMENTĀCIJA.	31
9. VALSTS CILTSGRĀMATAS KĀRTOŠANAS METODIKA.	33
PIELIKUMI	35
VA LDC LIETOTIE ZIRGU ŠĶIRŅU NOSAUKUMI, TO APZĪMĒJUMI	36
ŠĶIRNES ZIRGU AUDZĒŠANAS SAIMNIECĪBU ATESTĀCIJAS KĀRTĪBA.	37
NOLIKUMS PAR BRAUCAMĀ UN SPORTA TIPA VAISLAS ĒRZEĻU SERTIFICĒŠANU.	41
IESNIEGUMS PAR VAISLAS ĒRZEĻA SERTIFICĒŠANU	45
JAUNZIRGA / ĶĒVES / ĒRZEĻA VĒRTĒŠANAS VEIDLAPA	46
KUMEĻU VĒRTĒŠANAS VEIDLAPA	48
PRASĪBAS LATVIJAS ŠĶIRNES BRAUCAMĀ TIPA ZIRGIEM IESKAITĪŠANAI ĢENĒTISKO RESURSU SAGLABĀŠANAS PROGRAMMĀ.	49

IEVADS

Zirgkopība ir sena lauksaimniecības nozare, kas plaši bija attīstīta Latvijas brīvvalsts pirmskara periodā, kad vienlīdz liela nozīme bija zirgu izmantošanai gan lauku saimniecību darbos, gan valsts militārajām vajadzībām.

Latvijas zirgu šķirnē vēsturiski veidojās divi tipi:

- vieglais - sporta tips
- smagais - braucamais tips.

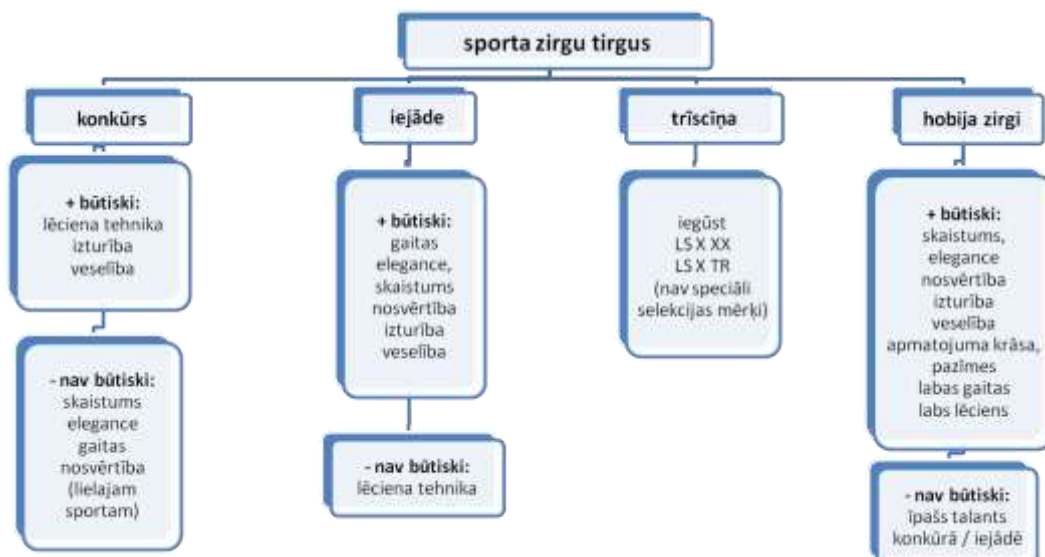
Latvijas šķirnes zirgiem ir daudzpusīgs pielietojums. Tos izmanto sportam, tūrismam, atpūtai, reitterapijai, kā arī robežsardzes, policijas un armijas darba vajadzībām.

Zirgkopības nozarei ir liels potenciāls ilgspējības veicināšanai: kā apdzīvotību un nodarbinātību sekmējošs faktors, palīdz uzturēt sociālo vidi un infrastruktūru, veicina tradicionālā lauku dzīvesveida saglabāšanos; ar zirgiem saistītās aktivitātes dod iespējas iedzīvotājiem aktīvi atpūsties un uzturēt veselīgu dzīvesveidu; kontakti ar zirgiem un ponijiem tiek izmantoti sociālajā rehabilitācijā un izglītojošos pasākumos; nozare ir videi draudzīga - zirgi tiek atzīti par vislabākajiem teritoriju noganītājiem un dabiskās ainavas uzturētājiem. Tādejādi zirgkopības nozares attīstība, it īpaši braucamā tipa zirgu populācijas uzturēšana, būtiski veicina valsts ilgspējīgas attīstības stratēģijās noteikto mērķu īstenošanu.

Galvenās aktualitātes Latvijas šķirnes zirgu audzēšanā:

- Pēdējo desmit gadu laikā, realizējot ciltsdarba programmas pasākumus, zirgu audzētāji mērķtiecīgi atražojuši braucamajam tipam atbilstošus šķirnes īpatņus, tādejādi saglabājot un pat paaugstinot Latvijas šķirnes asinību populācijā.
- Vaislas ķevju iekļaušana ģenētiskajos resursos veicina prognozējamu braucamā tipa pēcnācēju skaita atražošanu, kā arī motivē zirga īpašniekus tīršķirnes ķēves atstāt ganāmpulkā kā vaislas materiālu.
- Lai uzlabotos kopējās zirgu populācijas kvalitāte, nepieciešams akcentēt laba vaislas materiāla nozīmi un veicināt zirgu īpašnieku izpratni par mērķtiecīgu ciltsdarbu.
- Jāturpina darbs pie šķēršļu pārvarēšanas (konkūra) un iejādes zirgiem raksturīgo pazīmju izkopšanas. Pielietojot audzēšanas metodes, kurās izkopj vēlamās selekcionējamās pazīmes, uzlabot zirgu rezultātus iejādes un šķēršļu pārvarēšanas (konkūra) sacensībās.

Vienotas zirgkopības ciltsdarba stratēģijas noteikšanai un sekmīgai ciltsdarba programmas realizēšanai valstī darbojas atbilstošas struktūras:

1. **Šķirnes zirgu audzēšanas saimniecības**, kurās, atbilstoši Latvijas zirgu šķirnes ciltsdarba programmai jāiegūst un jāaudzē ganāmpulka atražošanai un pārdošanai, augstvērtīgi šķirnes dzīvnieki. Visiem dzīvnieku audzētājiem, kas savā saimniecībā veic ciltsdarbu, jānodrošina dzīvnieku saimnieciski derīgo īpašību izkopšana, sekmējot konkurētspējīgas produkcijas ražošanu.

2. **Šķirnes zirgu audzētāju organizācijas**, kuras izstrādā un realizē ciltsdarba programmu zirgkopībā, kārtu zirgu Valsts ciltsgrāmatu Ministru kabineta noteiktajā kārtībā;

kārtu zirgu ciltsdokumentāciju Ministru kabineta noteiktajā kārtībā; sagatavo priekšlikumus ciltsdarbu regulējošo normatīvo aktu (instrukciju, ieteikumu) projektiem; piedalās lopkopības izstāžu organizēšanā; pārstāv šķirnes dzīvnieku audzētājus Latvijā un ārvalstīs;

3. Lauksaimniecības datu centrs (LDC):

- 1) uztur un kārtu dzīvnieku īpašnieku, ganāmpulku, novietņu un dzīvnieku vienotu reģistru, individuāli apzīmējamu dzīvnieku vērtēšanas sistēmu un ciltsdarba arhīvu;
- 2) piešķir identifikācijas numurus valstī audzējamiem dzīvniekiem;
- 3) sniedz dzīvnieku turētājiem konsultācijas, kas saistītas ar ciltsdarba informācijas datu apstrādi;
- 4) atbilstoši Ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanas likuma 10.panta pirmās daļas 2.punktam izvērtē biedrības un nodibinājumus un piešķir šķirnes dzīvnieku audzētāju organizāciju statusu;
- 5) nodrošina Ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanas likuma 5.pantā noteikto personu sertifikāciju;
- 6) atbilstoši Ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanas likuma 19.¹ pantam nodrošina jaunu lauksaimniecības dzīvnieku šķirņu apstiprināšanu un reģistrēšanu;

4. Pārtikas un veterinārā dienesta kompetence:

1) uzrauga un kontrolē likuma un normatīvo aktu par dzīvnieku audzēšanu un ciltsdarbu ievērošanu.

2) Pārtikas un veterinārajam dienestam ir tiesības kontrolēt fiziskās un juridiskās personas, kas veic lauksaimniecības un mājas (istabas) dzīvnieku ciltsdarbu, un pieprasīt no tām dokumentus un informāciju, kā arī apmeklēt ganāmpulkus, šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju organizācijas un šķirnes mājas (istabas) dzīvnieku audzētāju organizācijas.

3) Pārtikas un veterinārais dienests informē datu centru par šā panta otrajā daļā minēto organizāciju un personu darbībā konstatētajiem pārkāpumiem.

5. Zemkopības ministrija koordinē:

- 1) vienotu ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanas stratēģiju;
- 2) finansējuma piesaisti ar lauksaimniecības dzīvniekiem saistītajam ciltsdarbam;
- 3) ģenētisko resursu saglabāšanu.

Ciltsdarba programmā lietoto terminu skaidrojums

Ciltsdarbs - zootehnisko pasākumu komplekss mērķtiecīgai dzīvnieku audzēšanai un to ģenētisko un saimnieciski derīgo īpašību izkopšanai, kurā ietilpst pareiza uzskaitē, izlase, atlase, ēdināšana, turēšana un kopšana.

Ciltsdokumentācija – nodrošina informāciju par dzīvnieka un tā priekšteču izcelšanos, produktivitāti un ciltsvērtību, kā arī par pārmaiņām, kas notikušas ar dzīvnieku tā dzīves laikā.

Ciltsgrāmata - informācijas krājums par lauksaimniecības dzīvnieku izcelšanos, produktivitāti un ciltsvērtību.

Ciltsvērtība - atsevišķa dzīvnieka un attiecīgās populācijas izkopjamās pazīmes vidējo rādītāju ģenētiski noteiktā starpība.

Ģenētiskie resursi - skaitliski neliela lauksaimniecības dzīvnieku sugas, šķirnes un populācijas, kurām ir kultūrvēsturiska, zinātniska vai saimnieciska vērtība. Izcelsmes sertifikāts – šķirnes lauksaimniecības dzīvnieka, tā spermās, olšūnās vai embrija izcelšanos un ciltsvērtību raksturojošs dokuments.

Pārraudzība - process, kas nodrošina kvantitatīvus un kvalitatīvus datus par lauksaimniecības dzīvnieku produktivitāti un eksterjeru un šo datu reģistrēšanu. Pārraudzība ir brīvprātīgs pasākums, ko ganāmpulkā nodrošina tā īpašnieks.

Sertificēts vaislinieks - vīriešu kārtas lauksaimniecības dzīvnieks, kurš atbilst ciltsdarba programmā noteiktajiem kritērijiem, un par ko ir saņemts izmantošanas sertifikāts. Vaislinieka sertifikātu izsniedz šķirnes zirgu audzētāju organizācija.

Šķirne — vienas sugas dzīvnieku populācija, kurai ir ģenētiski noteiktas līdzīgas īpašības.

Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanas saimniecība - saimniecība, kas pieder fiziskajai vai juridiskajai personai, kas nodarbojas ar noteiktu šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanu saskaņā ar ciltsdarba programmu, un kurai ir piešķirts šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanas saimniecības statuss.

Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju organizācija — komersants, kooperatīvā sabiedrība, biedrība vai nodibinājums, kas nodarbojas ar noteiktas lauksaimniecības dzīvnieku sugas un šķirnes izkopšanu un selekciju.

Zirgu vērtēšanas eksperts - fiziska persona, kura ir saņēmusi sertifikātu un veic dažāda vecuma un dzimuma zirgu vērtēšanu.

Kumeļš – abu dzimumu īpatnis no piedzimšanas līdz 6 mēnešu vecumam.

Atšķirtais kumeļš – abu dzimumu īpatnis no atšķiršanas līdz 12 mēnešu vecumam.

Jaunzirgs - abu dzimumu īpatnis no 12 mēnešu vecuma līdz trīs gadiem ieskaitot.

Ķēve - saimniecisko vaislas gatavību sasniedzis sieviešu kārtas īpatnis.

Vaislas ķēve – ķēve ar zināmu izcelsmi, kura ir novērtēta atbilstoši ciltsdarba programmai un no kuras iegūst kumeļus.

Ērzelis – saimniecisko vaislas gatavību sasniedzis vīriešu kārtas īpatnis.

Pārbaudes ērzelis - uzsākot vaislas darbību, novērtēts ērzelis, kuram šķirnes zirgu audzētāju organizācija ir izsniegusi vaislinieka sertifikātu uz 3 gadiem.

Vaislas ērzelis – sertificēts ērzelis, ko izmanto ķēvju lecināšanā.

Izcelme – dokumentāli pierādāma zirga izcelšanās no zināmiem priekštečiem.

Tipiskums (izmantošanas tips) – izteikts ķēves vai ērzeļa tips

Tips (dzimumu) – abu dzimumu īpatņu braucamais vai sporta tips

Asinība – dzīvnieka ģenealoģijā esošo šķirņu procentuālā attiecība.

Darbaspējas – zirga novērtējums, pārbaudot viņa gaitas soļos, rikšos, lēkšos, brīvā lēciena tehniku, vadāmību grožos vai aizjūgā.

Vērtēšanas metode – metode zirga gaitu, lēciena tehnikas, piemērotības jāšanai vai braukšanai novērtēšanai

Zirga tips – zirgu konstitūcijas tips, kura anatomiski fizioloģisko organisma īpašību kopumu, nosaka iedzimtība un individuālās attīstības faktori.

Sporta tips – zirgi, kas raksturojas ar sausu konstitūciju, vieglāku ķermeņa uzbūvi, plašām kustībām un enerģisku temperamentu.

Braucamais tips - zirgi, kam raksturīga masīvāka ķermeņa uzbūve nekā sporta tipa zirgiem, rupjāka konstitūcija un nosvērtāks raksturs.

Izlase – vaislai paredzēto dzīvnieku, kuriem piemīt vēlamās selekcionējamās īpašības, izvēle no visiem populācijas dzīvniekiem.

Atlase - pāru kombinācijas izvēle.

Radnieciskās šķirnes – šķirnes, kas vēsturiski izmantotas Latvijas zirgu šķirnes veidošanā - Oldenburgas, Hanoveras un Holšteinas šķirnes. Radnieciskas šķirnes pieder vienai šķirņu grupai, ir līdzīgas pēc tipa, ķermeņa uzbūves un ģenētiskā potenciāla.

Pieļaujamās šķirnes - siltasiņu jājamzirgu šķirnes, kas veidojušās no radnieciskajām šķirnēm - Oldenburgas, Hanoveras un Holšteinas šķirnes. Asins pieliešanai pieļaujamas - Angļu pilnasiņu un Traķēnes šķirnes.

Ciltsapliecība — dzīvnieka izcelšanos un ciltsvērtību raksturojošs dokuments.

Ciltsdarbs — zootehnisko pasākumu komplekss mērķtiecīgai dzīvnieku un mājputnu ģenētisko un saimnieciski derīgo īpašību izkopšanai, kurā ietilpst to pareiza audzēšana, izlase un atlase, ēdināšana, turēšana, kopšana un uzskate.

Populācija — vienas sugas dzīvnieku kopa, kurai piemīt ģenētiski noteiktas īpatnības un kuras atražošana notiek galvenokārt šīs kopas ietvaros.

Šķirnes materiāls — ciltsdarbā izmantojamie dzīvnieki un viņu pavairošanas materiāls (bioprodukts, embriji un olšūnas).

Lēciena kvalitāte – zirga lēciena spēks, vēlme lekt, spēja novērtēt šķērsli, lēciena tehniskais izpildījums.

Jājamība – rādītājs, ko nosaka testēšanas laikā, kad testa jātnieks un zirga treneris dod vērtējumu par zirga pakļāvību jātnieka dotajām komandām.

Prepotents ērzelis – tāds ērzelis, kuram piemīt spēja iedzimstošas īpašības nodot pēcnācējiem lielākā mērā nekā ķēvei, t.i., piemīt lielāks ģenētiskais spēks nekā vairumam populācijas īpatņu.

Uzlabotājs ērzelis – tāds ērzelis, kura pēcnācēju vērtējums pārsniedz populācijas vidējo aprēķināto vērtējumu.

1. CILTSDARBA PROGRAMMAS PAMATOJUMS

Latvijas zirgu šķirnes braucamā un sporta tipa ciltsdarba programma ietver ciltsdarba pasākumu kompleksu, kas nodrošina ģenētiski augstvērtīgu dzīvnieku ieguvī, kvalitatīvi uzlabojot esošo Latvijas zirgu šķirnes zirgu populāciju, kuras ietvaros izveidojušos zirgu tipus raksturo genotipisko un fenotipisko vērtējumu kopums (izcelsme/tips, eksterjers, izmēri, darbaspējas).

1.1. Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa saglabāšana un izkopšana.

Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgiem raksturīgās īpašības - nosvērtība, labdabība, uzticēšanās cilvēkam un universālā izmantošana izceļ šos zirgus uz pārējo šķirņu zirgu fona. Šīs īpašības ir būtiskas, izmantojot zirgus darbā, tūrismā, reitterapijā un bērnu apmācīšanā. Lai nemazinātu braucamā tipa zirgu vērtību, ir svarīgi saglabāt iepriekš minētās zirgu īpašības, kuras izselekcionētas šķirnes veidošanas procesā. Iepriekšējās ciltsdarba programmas darbības laikā turpinājās darbs pie Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa saglabāšanas un izkopšanas.

Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgus, kuri atbilst nolikumam *Par Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgu ieskaitīšanu ģenētisko resursu saglabāšanas programmā* (Pielikums Nr.7), iespējams iekļaut ģenētisko resursu saglabāšanas atbalsta programmā.

Lai veicinātu Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgu saglabāšanu un izkopšanu, ciltsdarba programma paredz pasākumus, kuri vērsti uz ķēvju izlasi, jaunzirgu darbaspēju pārbaudi, vērtīgāko vaislinieku izmantošanu ķēvju lecināšanai un pēcnācēju iegūšanu, veicinot braucamā tipa zirgu izmantošanu un atpazīstamību.

1.2. Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa attīstība.

Sporta tipa zirgu selekcija ir attīstāma atbilstoši starptautiskā sporta zirgu tirgus tendencēm, lai palielinātu Latvijas zirgu audzētāju konkurētspēju.

Selekcijas darbā ar sporta tipa zirgiem praktizē gēnu importēšanu, lai uzlabotu esošās saimnieciski derīgās īpašības un radītu lielāku variāciju dažādību izlasei.

Lai Latvijas šķirnes sporta tipa zirgi varētu konkurēt starptautiskajā tirgū, ciltsdarba programma paredz pasākumus, kuri vērsti uz augstvērtīgu ķēvju izlasi, jaunzirgu darbaspēju pārbaudes, augstvērtīgu vaislinieku izmantošanu ķēvju lecināšanai un augstvērtīgu pēcnācēju iegūšanu.

2. Ciltsdarba mērķi un uzdevumi

Latvijas zirgu šķirnes selekcionēšanas **mērķis** ir saglabāt un izkopt Latvijas zirgu šķirnes vēsturiski izveidotos divus zirgu tipus.

2.1. Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa selekcionēšanas mērķis

Saglabāt un izkopt zirgus ar vēsturiski veidotām īpašībām - stipru konstitūciju, eksterjeru atbilstošu Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa prasībām, labdabīgu un nosvērtu raksturu, korektu, plašu un enerģisku gaitu, izturīgus, elegantus un universāli izmantojamus.

2.1.1. Ciltsdarba uzdevumi.

- Saglabāt šķirnes braucamo tipu kā gēnu rezervi bez neradniecisko šķirņu asins pieliešanas, kā arī bez pieļaujamo sporta tipa šķirņu asins pieliešanas.
- Inbrīdīga ierobežošana (ne tuvāk par II-III), realizējot individuālu pāru atlasī visas populācijas mērogā, ko plāno un kontrolē biedrības ciltsdarba speciālisti.
- Palielināt vaislai izmantojamo dzīvnieku izlases intensitāti - izvērtēt un noteikt augstvērtīgākos ērzeļus, piešķirot ieteicamo ērzeļu statusu, ieviest vaislas sastāva zirgiem iedalījumu klasēs.
- Turpināt zirgu vērtēšanas darbu, datu uzkrāšanu un analīzi, to izmantošanu ciltsvērtības noteikšanai.
- Veicināt mākslīgās apsēklošanas (MA) punktu izveidošanu, ķēvju mākslīgai apsēklošanai ar sertificētu ērzeļu bioproduktu.
- Veidot vērtīgāko ķēvju kodolu un stimulēt mērķtiecīgāku vaislas materiāla izmantošanu.
- Veikt izpēti un analīzi par esošo un jaunu ģimeņu vaislas ķēvju spēju nodot pēcnācējiem braucamajam tipam vēlamās selekcionējamās pazīmes, veicinot darbu ar ķēvju ģimenēm.
- Saglabāt ērzeļus no izzūdošajām vēsturiskām līnijām ar mazu īpatņu skaitu, atlasot šiem ērzeļiem ķēves ar izcelsmi no labākām ķēvju ģimenēm. Veidot vērtīgāko ērzeļu spermas banku.
- Izstrādāt lineārās vērtēšanas sistēmu, konsolidētu ar citām Eiropas siltasiņu zirgu audzēšanas organizācijām, uzsākt testēšanu.

2.2. Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa selekcionēšanas mērķis

Audzēt modernā sporta tipa zirgu, kas ir piemērots klasiskajiem sporta veidiem (konkūrs, iejāde, trīscīņa), saglabājot Latvijas šķirnes zirgiem raksturīgās īpašības - labdabību, nosvērtību, stipru konstitūciju ar korektām, plašām un enerģiskām gaitām.

Ciltsdarba uzdevumi.

Lai īstenotu ciltsdarba programmas mērķi, nepieciešams veikt šādus uzdevumus:

- Veikt rūpīgu izlasi un selekciju populācijā, kā arī iepirkt pasaules līmeņa biomateriālu populācijas ģenētiskās kvalitātes uzlabošanai.
- Palielināt vaislai izmantojamo dzīvnieku izlases intensitāti - izvērtēt un noteikt augstvērtīgākos ērzeļus, piešķirot tiem ieteicamā ērzeļa statusu, un ieviest ieteicamo vaislas ērzeļu sadalījumu pēc izmantošanas virziena.
- Izvērtēt un noteikt konkrētas selekcionējamās pazīmes, kuras visbūtiskāk uzlabotu konkūra un iejādes zirgu darba spējas.
- Veicināt mākslīgās apsēklošanas (MA) punktu izveidošanu, ķēvju mākslīgai apsēklošanai ar sertificētu ērzeļu bioproduktu.
- Veidot vērtīgāko ķēvju kodolu un stimulēt mērķtiecīgāku vaislas materiāla izmantošanu.
- Veikt izpēti un analīzi par esošo un jaunu ģimeņu vaislas ķēvju spēju nodot pēcnācējiem sporta tipam vēlamās selekcionējamās pazīmes, veicinot darbu ar ķēvju ģimenēm.
- Izstrādāt zirgu sporta rezultātu vērtēšanas metodiku.
- Izstrādāt lineārās vērtēšanas sistēmu, konsolidētu ar citām Eiropas siltasiņu zirgu audzēšanas organizācijām, uzsākt testēšanu.

3. LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES RAKSTUROJUMS

Latviešu zemkopju selekcionētā Latvijas zirgu šķirne ar diviem tās tipiem – braucamo un sporta, uzskatāma Latvijā par zirgu pamatšķirni. Šķirnes pamatmateriāls bija gadu simtiem Latvijas valstī dabiskajos klimatiskajos un saimnieciskajos apstākļos veidojušies vietējie Vidzemes un Kurzemes neliela auguma, izturīgie, barošanas un turēšanas apstākļiem pieticīgie, bet veiklie vietējie zirgi, kuru augstums skaustā sākotnēji nedaudz pārsniedza 145 cm.

Nepieciešamību uzlabot vietējos zirgus radīja lauksaimniecības attīstība un līdz ar to prasība pēc spēcīgākiem un augumā lielākiem zirgiem. Jau 1920-tos gados sākās mērķtiecīgs darbs pie Latvijas zirgu divu tipu veidošanas. Lai paaugstinātu zirgu kvalitāti, veica plānveidīgu esošā zirgu sastāva uzlabošanu ar Oldenburgas, Hanoveras un Holšteinas šķirņu vaisliniekiem. Jau šķirnes veidošanās pirmsākumos tika pievērsta uzmanība arī vieglāka tipa zirgiem, kuri bija nepieciešami armijas un sporta vajadzībām. Sporta tipa zirgu darbaspēju palielināšanai, kā uzlabotājus izmantoja Angļu pilnasiņu un Traķēnes šķirņu vaisliniekus. Ar laiku, mainoties ekonomiski politiskajai situācijai valstī, samazinājās pieprasījums pēc vieglā tipa zirgiem un turpmāk līdz 1960-to gadu beigām tautsaimniecības vajadzībām vairāk bija pieprasīti šķirnes smagā tipa zirgi, kuru audzēšanai arī tika veltīta galvenā vērība.

1970-to gadu sākumā, attīstoties sporta sacīkstēm un zirgu eksportam, strauji atjaunojās arī sporta tipa zirgu audzēšana. Šķirnes veidošanās gaitā vieglais braucamais zirgs tika nosaukts par universālo zirgu, bet 1975. gadā par sporta zirgu.

3.1. Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa raksturojums.

Latvijas braucamā tipa zirgs ir piemērots darbam aizjūgā, vienlaikus izmantojams arī kā jājamzirgs, kas ir labdabīgs, ar nosvērtu raksturu un vērsts uz sadarbību ar cilvēku.

Šķirnes standarts palīdz novērtēt zirgu objektīvi, radot formātu, kurā vērtēšanas eksperti veic novērtēšanu. Tas samazina subjektīvismu, nodrošinot lielāku ticamību, viendabīgumu un atkārtotamību.

Šķirnes standarts braucamā tipa zirgiem:

Eksterjers	Harmoniski veidots, paliela auguma, ar pagarinātu korpusu, spēcīgu muskulatūru, izturīgu skeletu, līdzsvara līniju tuvu horizontālai. Galva proporcionāla, ar taisnu profilu; kakls plats, vidēji garš, nedaudz izliekts, ar muskuļotu kumbra daļu; skausts garš un vidēji augsts; mugura un jostasvieta vidēji gara vai pagara, krusti gari, plati, normāla slīpuma; krūšu kurvis plats un dziļš.
	Spēcīgas, kaulotas kājas ar labi attīstītām locītavām un vidēja lieluma, izturīgiem nagiem.
Kustības	Ritmiski 4-taktu soļi, aktīva kāju darbība, plaši, elastīgi un ar impulsu. Ritmiski 2-taktu rikši, aktīva kāju darbība, plaši, elastīgi un ar impulsu. Ritmiski 3-taktu lēkši, aktīva kāju darbība, plaši, elastīgi un ar impulsu. Korekta gaitu precizitāte (bez novirzēm no taisnvirziena), ar tvērienu un plašu kustību amplitūdu.
Lēkšanas spēja	Ķermenis veido arku, ar spēcīgu atspērienu, paceltām un salocītām priekškājām un pakalkājām. Koordinēts, elastīgs, drošs lēcienis.
Temperaments.	Nosvērts, labdabīgs un vērsts uz sadarbību ar cilvēku.

Krāsa.

Dūkana, bēra, retāk ruda. Nevēlama ir sirma krāsa.

Fejs LS1662

3.2. Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa raksturojums.

Balstoties uz Eiropas jājamzirgu šķirņu ciltslīnijām, kuras tika iepludinātas, lai izveidotu modernu Latvijas šķirnes zirgu, ir radīts universāls šķirnes tips, kura ir īpaši piemērota konkūra un iejādes disciplīnām. To, cik talantīgi un universāli dažādiem sporta veidiem ir Latvijas šķirnes zirgi, pierāda šo zirgu panākumi sportā.

Pats atpazīstamākais Latvijas šķirnes zirgs ir Ullas Zalcgēberes iejādes zirgs **Rusty 049**, kas dzimis Burtņieku zirgaudzētavā kā Rotors (no Rēbuss un Akra). Šis zirgs ir unikāls pasaules līmenī – ieguvis gan sudraba, gan bronzas medaļu olimpiskajās spēlēs (2000. un 2004. g.) individuālajā vērtējumā, gan divreiz zelta medaļu komandu vērtējumā, divreiz uzvaru un vienu otro vietu pasaules čempionātā iejādē. Rezultātus starptautiska līmeņa sacensībās parādījuši **Fināls** (no Frants L951), **Gvidons** LS1575 (no Guido H188), **Marmors** (no Macho KWPN11), **Avanss** un **Arlekino** (no Aromāts HL 265), **Gulbis** (no Gudvils L1540), **Kraislers** (no Concord H238), **Lagūna-N** (no Landlovera LS6562), **Gīrs** (no Guido H188), **Corinte** (no Cattio HL249), **KS Coradina** (no Corlensky G WE), **Marakov** iepr. **Remarks** (no Rufs L1400) un citi.

Šķirnes sporta tips ir attīstāms atbilstoši starptautiskā sporta zirgu tirgus tendencēm, lai palielinātu Latvijas zirgu audzētāju konkurētspēju. Latvijā audzētie zirgi ir piemēroti klasiskajām jātnieku sporta disciplīnām, arī starptautiskā līmeņa sacensībām. Šie zirgi ir lieliski piemēroti arī jauniešu amatieru klases sportam kā nosvērti, talantīgi un labdabīgi zirgi, kuru izcelsmē vērojami starptautiski atzīti vaislas ērzeļi.

Šķirnes standarts palīdz novērtēt zirgu objektīvi un vienmērīgi, radot ietvaru, kurā vērtēšanas eksperti veic novērtēšanu. Tas samazina subjektīvismu, nodrošinot lielāku ticamību, viendabīgumu un atkārtotamību.

Šķirnes standarts sporta tipa zirgam:

Eksterjers

Harmonisks taisnstūra veida korpuss, atlētisks, izturīgu skeletu, horizontālu un/vai viegli augšupejošu līdzsvara līniju.

Galva proporcionāla, ar taisnu profilu; garš, nedaudz izliekts kakls ar muskuļotu kumbra daļu, garu pakausi; skausts vidēji garš un augsts;

spēcīgu un muskuļotu muguras/jostas vietu, gari, paslīpi krusti, plats un vidēji plats un dziļš krūšu kurvis.

Korekti veidotas, pagaras kājas ar labi attīstītām locītavām, garu, labi apmuskuļotu apakšplecu un apakšcisku un vidēja lieluma, izturīgiem nagiem.

Gaitas

Ritmiski 4-taktu soļi, aktīva kāju darbība, viegli, plaši, elastīgi un ar impulsu.

Ritmiski 2-taktu rikši, aktīva kāju darbība, viegli, plaši, elastīgi un ar impulsu. Iejādes līniju zirgiem augšupvirzoša kustība, parādot darbību no pleca ar plašu tvērienu un viegli izteiktu ceļgalu pacelšanu.

Ritmiski 3-taktu lēkši, aktīva kāju darbība, viegli, plaši, elastīgi un ar impulsu.

Korekta gaitu precizitāte (bez novirzēm no taisnvirziena). Spēja bez piepūles pagarināt un saīsināt lēkšu gaitu, nezaudējot ritmu, līdzsvaru un spēju nest sevi.

Lēciena kvalitāte

Ķermenis veido arku (lēciena laikā kakls tiek liekts uz leju, ķermenis seko kaklam), ar ātru, spēcīgu atspērienu, paceltām un cieši salocītām priekškājām, elastīgu muguru, atstieptām pakaļkājām. Koordinēts, elastīgs, drošs un viegls lēciens.

Temperaments.

Nosvērts, labdabīgs un vērsts uz sadarbību ar cilvēku, viegli jājams, inteliģents un drosmīgs

Krāsa.

Dūkana, bēra, ruda, sirma. Nevēlama ir dārka krāsa.

Ado LS1677

3.3. Latvijas zirgu šķirnes radniecīgo un uzlabotāju šķirņu apraksti

Hanoveras zirgu šķirne (radniecīgā šķirne).

Hanoveras zirgi ir viena no pasaules ietekmīgākajām un populārākajām zirgu šķirnēm. Ar 19 000 vaislas ķēvēm un 420 ērzeļiem, kas iekļauti ciltsgrāmatā, Hanoveras zirgi ieņem vienu no vadošajām pozīcijām pasaulē zirgaudzēšanas ziņā. Zirgi, kas apzīmēti ar Hanoveras šķirnes degzīmi, ir augstu vērtēti sportisti dažādās disciplīnās – olimpisko medaļu ieguvēji, Pasaules un Eiropas meistarsacīkšu uzvarētāji konkūrā, iejādē, trīscīņā.

Ārējais izskats – vēlamās krāsas pamatā ir ruda, dūkana, bēra un sirma. Skausta augstums - aptuveni 165 cm.

Tips - moderns, elegants, spējīgs sporta zirgs dažādu izmēru, plašām līnijām, skaidru kontūru, sausnēju konstitūciju, plastisku muskuļu masu, ar skaidri izteiktām dzimum pazīmēm.

20. gadsimta sākumā Hanoveras šķirnes zirgi tika ieteikti kā vieni no piemērotākajiem Latvijas jājamtipa zirgu izveidošanai, un tā 1925. gadā nodibinātājā Svētciena audzētavā sāka izmantot tīrasiņu ērzeļa Adeptusa līnijas pēcnācējus – Altmeisteru H 11, Alvīnu H 14. No Adeptusa līnijas nākuši tādi nozīmīgi ciltstēvi kā Flingarts ar dēlu Flingu, Detektīvs ar Duelantu, Goldšlēgers ar Goldammeru II.

Holšteinas zirgu šķirne (radniecīgā šķirne).

Holšteinas zirgi ir 700 gadu ilga sistemātiska vaislas darba rezultāts, kura pirmssākumi meklējami Ziemeļvācijā, Šlesvīgas-Holšteinas reģionā.

Holšteinas ciltsgrāmata ir viena no noslēgtākajām un nelielākajām Eiropā – tā sastāda aptuveni 6% no kopējā zirgu skaita, taču, neskatoties uz mazskaitlīgumu, Holšteinas zirgu audzētājiem izdevies izaudzēt vairākus no pasaulē visveiksmīgākajiem sporta zirgiem.

Mūsdienīgu Holšteinas zirgu ir vidēja izmēra, ar spēcīgi attīstītiem krustiem un pakaļkājām, stipru muguru un jostasvietu. Raksturīgs ir izliekts kakls, izteikta pleca līnija, neliela galva, spodras acis. Visa šo zirgu uzbūve padara tos par ideāliem sporta partneriem, nodrošinot līdzsvarotību, kustību izteiksmīgumu un eleganci. Holšteinieši izceļas arī ar labdabīgu raksturu, drosmi, draudzīgumu, nervu sistēmas stabilitāti.

Tipiskākie raksturojošie rādītāji:

Skausta augstums: vidēji no 163-173 cm. Pēdvidus ērzeļiem var būt 20-24 cm

Apmatojuma krāsa: visas krāsas ir pieļautas. Dominē bēra, sirma, retāk – ruda.

Oldenburgas zirgu šķirne (radniecīgā šķirne).

Oldenburgas zirgi ir viena no populārākajām vācu zirgu šķirnēm. Par spīti tam, ka procentuāli Oldenburgas zirgi pārstāv vienu no mazākajiem zirgaudzēšanas reģioniem, salīdzinot ar pārējām vācu šķirnēm, tomēr tā ir atrodama ietekmīgāko zirgu šķirņu saraksta augšgalā. Pateicoties to dabiskajām atlētiskajām spējām, Oldenburgas zirgi mūsdienās panākumus gūst daudzās jāšanas sporta disciplīnās – konkūrā, iejāde, trīscīņā, nedaudz arī pajūgu braukšanā. Lielākoties pašlaik Oldenburgas zirgus audzē privātpersonas, kuru darbības cieši pārrauga Oldenburgas zirgaudzētāju biedrība. Pateicoties tam, ka Oldenburgas ciltsgrāmata ir tik atvērta, pretēji citām vācu zirgu šķirņu ciltsgrāmatām, un arī Oldenburgas zirgaudzētāju biedrības centieniem piesaistīt labākos citu šķirņu ērzeļus no dažādām Eiropas valstīm, mūsdienu Oldenburgas zirgi ir izrādījušies tikai ieguvēji – tie ir lielāki, vieglāki, ārkārtīgi eleganti salīdzinot ar citām siltasiņu šķirnēm. Tipisks mūsdienu Oldenburgas zirgs ir kompaktas formas, salīdzinoši pašam kājām, spēcīgu aizmuguri; garš, spēcīgs kakls ir mantots vēl no pajūgu zirgu laikiem; platas krūtis un lieli nagi arī ir raksturīgas īpatnības. Oldenburgas zirgi ir dažādās krāsās sastopami, lielākoties dūkani, bērni vai sirmi. To izskatu raksturo arī labsirdīgs acu skatiens, kas ataino zirgu mierīgo, nosvērto raksturu.

Traķēnas zirgu šķirne (uzlabotāju šķirne).

Traķēnes zirgi ir Eiropas siltasiņu zirgu šķirne, kas radusies Austrumprūsijā, Traķēnes zirgaudzētavā. Šķirne nodēvēta šīs slavenās audzētavas vārdā, un visas traķēniešu ciltslīnijas ir cēlušās no šīs audzētavas. Sākumā traķēnieši bija kompakti, spēcīgi zirgi, kuriem trūka ievērojama izmēru un elegances. 19. gadsimtā sākās rūpīgāka šķirnes attīstīšana, uzmanīgi uzlabojot traķēniešus ar labākajiem angļu tīrasiņiem un arābu zirgiem. Audzēšanas programmas mērķis bija iegūt lielākas izturības zirgus, kas sevi spētu pierādīt ne tikai kā labus jājamzirus armijas vajadzībām, bet arī kā darba zirgus Austrumprūsijas zemnieku vajadzībām miera laikos. Tīrasiņi spēcīgajiem, stabilajiem un cēlajiem traķēniešiem deva savus izmērus, temperamentu un izturību, bet arābu zirgi – eleganci.

Mūsdienu traķēnieši ir liela auguma zirgi, skaustā vidēji 160-170 cm. Pieļaujamas ir visas apmatojuma krāsas. Traķēnieši sevī iemieso viscēlāko vācu jājamzirgu šķirni. Vēlamais traķēniešu tops ir eleganti, liela auguma, harmoniski veidoti zirgi, kurus raksturo izteiksmīgums un aristokrātiskums.

Angļu pilnasīņi (uzlabotāju šķirne).

Termins „tīrasinis” apzīmē zirgu šķirni, kuras izcelsme pamatojas uz 3 ciltstēviem - Darley Arabian, Godolphin Arabian un Byerly Turk. šie trīs ērzeļi tika ievesti Anglijā no Vidusjūras Vidējiem Austrumiem 17. gadsimta sākumā un krustotie ar spēcīgākajām, bet vēlaudzīgākajām vietējām ķēvēm. Rezultātā tika iegūti zirgi, kas bija spējīgi nest svaru ar palielinātu ātrumu garākās distancēs; visas šīs apvienotās īpašības pavēra ceļu jauna sporta veida attīstībai – zirgu skriešanās sacīkstēm. Tā sākās selektīvās audzēšanas process, kas ilgst jau vairāk nekā 250 gadus, savienojot labākos ērzeļus ar labākajām ķēvēm, lai iegūtu izcilus skriešanās celiņa čempionus. Galvenais kritērijs vairošanas procesā ir šķirnes vairošanas rādītāju saglabāšana un uzlabošana.

Mūsdienās vidējais tīrasinis augumā ir vidēji no 160-170 cm skaustā, pretstatā agrīnajiem šķirnes pārstāvjiem, kas bija lielākoties ap 140-145 cm skaustā. Izplatītākās krāsas ir bēra, tumši bēra, ruda, dūkana vai sirma, pieļaujamas pazīmes uz kājām un pieres.

Lai arī galvenokārt tīrasīņi tiek audzēti auļošanas sacīkstēm, patiecoties to dabiskajam atlētiskumam un izteiktajai darba kārei, tie ir ar panākumiem izmantojami arī konkūrā un trīscīņā; daudzi izbijušie auļotāji kļūst par teicamiem hobija, iejādes un pārgājienu zirgiem. No visiem olimpiskajiem sporta veidiem lielākos panākumus tīrasīņi gan gūst trīscīņas disciplīnā, kur pārspēj citas šķirnes ar savu dabisko ātrumu, garo gaitu soli, izturību un atlētisko lēcieni. Tāpat tīrasīņi ir populāri polo un lapsu medībās.

4. Zirgu ciltsvērtības noteikšanas sistēma.

Zirgiem ciltsvērtību novērtē, izmantojot datus par to izcelšanos, ķermeņa uzbūvi jeb eksterjeru, produktivitāti un darbaspējām. Iegūto novērtējumu izmanto ciltsdarbā mērķtiecīgai labāko dzīvnieku izlasei. Sistemātiska izlase, kas izdarīta noteiktā virzienā vairākās paaudzēs, nodrošina ganāmpulka saimnieciski derīgo īpašību izkopšanu un nostiprināšanu. Novērtēšanas dati apstiprina iepriekšējos gados veiktā ciltsdarba rezultātus un tiek izmantoti tālākai pāru atlasei un audzēšanas virzienu noteikšanai.

Zirgus vērtē pēc sekojošiem kritērijiem:

- izcelsme/tips (braucamais vai sporta)
- izmēri
- eksterjers,
- darba spējas
- pēcnācēju kvalitāte.

Zirgu šķirņu nosaka tikai pēc zirga izcelsmi pierādošiem dokumentiem.

Zirgu vērtēšanu notiek saskaņā ar „Latvijas zirgu šķirnes zirgu vērtēšanas instrukciju” un iegūtie vērtējumi tiek fiksēti „Zirga vērtēšanas lapā” (5. pielikums) un ciltskartiņā.

Katru kritēriju vērtē pēc 10 ballu skalas:

- 10 - attiecīgā pazīme izteikta izcili,
- 9 - attiecīgā pazīme izteikta teicami,
- 8 - attiecīgā pazīme izteikta ļoti labi,
- 7 - attiecīgā pazīme izteikta labi,
- 6 - attiecīgā pazīme izteikta vidēji,
- 5 - attiecīgā pazīme izteikta zem vidējā,
- 4 - attiecīgā pazīme izteikta apmierinoši,
- 3 - attiecīgā pazīme izteikta neapmierinoši,
- 2 - attiecīgā pazīme izteikta slikti,
- 1 - attiecīgā pazīme izteikta ļoti slikti.

4.1. Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa zirgu vērtēšana

4.1.1. Izcelsme - šķirības noteikšana. Tips.

Zirga šķirni nosaka pēc tā izcelsmes, pamatojoties uz normatīvajos aktos noteikto ciltsdokumentāciju.

Braucamā tipa zirgam jābūt izteiktam sava tipa pārstāvim.

Latvijas zirgu šķirnes braucamajā tipā ieskaita zirgus, kuri cēlušies no Latvijas un tai radniecīgām šķirnēm. **Latvijas zirgu šķirnei radnieciskās šķirnes ir Oldenburgas, Saksijas-Tīringenes smagais siltasinis, Hanoveras un Holšteinas šķirnes.**

Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa zirgu ģenealoģijā ne tuvāk kā trešajā paaudzē ir 75% Latvijas šķirnes un ir pieļaujami līdz 25% Oldenburgas, Saksijas-Tīringenes smagais siltasinis, Hanoveras, Holšteinas vai 12,5% Angļu pilnasiņu vai Traķeņu šķirņu asinības un ceturtajā paaudzē jābūt ne mazāk kā 50% Latvijas šķirnes asinības.

Priekšteču izcelšanos apstiprina ieraksti Valsts ciltsgrāmatā ar ciltsmarku L, Lb, Lbk, Lsb, Lk, Lvbk, Lsbk, LS, kur priekštečos (četrās paaudzēs) **nedrīkst parādīties pieļaujamo**

siltasiņu sporta tipa šķirņu zirgi, kā arī neradniecisko šķirņu īpatņi – attiecināms uz zirgiem, kuri tiek iekļauti ģenētisko resursu programmā, sākot 2016.gadu.

Atsevišķos gadījumos, ja zirgs pēc fenotipa atbilst braucamajam tipam, ir ar ciltsdarba organizācijas lēmumu pieļaujams, ka ceturtajā paaudzē ir mazāk kā 50 % LS asinības vai parādās pieļaujamo siltasiņu sporta tipa šķirnes.

- # Latvijas šķirnei neradniecisko šķirņu pārošanas rezultātā iegūtie pēcnācēji uzskatāmi par starpšķirņu krustojuma dzīvniekiem (SK) un netiek vērtēti pēc Latvijas zirgu šķirnes programmas.
- # Pēcnācēji uzskatāmi par krustojuma dzīvniekiem, ja zināma izcelsme, bet neatbilst Latvijas šķirnes zirgu ciltsdarba programmas prasībām, kā arī, ja nav zināma izcelšanās 4 paaudzēs.

1.tabula

Asinības noteikšana

Mātes asinība, %	Tēva asinība, %						
	0	25	50	75	87,5	93,75	100
0	0	12,5	25	37,5	43,75	46,88	50
25	12,5	25	37,5	50	56,25	59,38	62,5
50	25	37,5	50	62,5	68,75	71,88	75
75	37,5	50	62,5	75	81,25	84,25	87,56
87,5	43,75	56,25	68,75	81,5	87,5	90,63	93,75
93,75	46,88	59,38	71,88	84,38	90,63	93,75	96,88
100	50	62,5	75	87,5	93,75	96,88	100

4.1.2. Izmēru noteikšana

Dzīvnieku mērīšanu veic no 24 mēnešu vecuma, rezultātus fiksē zirga vērtēšanas lapā un ciltskartiņā, norādot mērīšanas vietu, datumu. Mēra:

- skausta augstumu,
- krūšu apkārtmēru,
- pēdvidus apkārtmēru.

2.tabula

Minimālās prasības braucamā tipa zirgu izmēriem (cm)

Grupa	Skausta augstums	Krūšu apkārtmērs	Pēdvidus apkārtmērs
Vaislas ērzeļi	162	196	22,5
Vaislas ķēves	160	195	21,5

- *Izteiktām braucamā tipa vaislas ķēvēm ar eksterjera vērtējumu ne mazāk kā 54 balles un augstu LS asinību (ne mazāk kā 90.63 %) ar ciltsdarba organizācijas lēmumu pieļaujami atsevišķi izņēmumi minimālā skausta augstuma prasībām, bet ne mazāk kā 158 cm.*

4.1.3. Eksterjera vērtēšana

Zirga eksterjers ir dabiskās izlases un selekcijas rezultāts, kas atšķiras ne vien starp dažādām šķirnēm, bet arī vienas šķirnes dažādu subpopulāciju un līniju starpā. Latvijas zirgu šķirnes selekcijā eksterjeru uzskata par būtisku zirga kvalitātes rādītāju. Eksterjera novērtēšana ietver fenotipiskās pazīmes, kas piešķir dzīvniekam spēju attīstīt darba spējas. Zirga produktivitāte, pirmkārt, ir kustību spēja, kura galvenokārt pamatojas uz fizioloģiskiem un enerģētiskiem faktoriem un attīstās pēc mehāniskiem un statistiskiem likumiem.

Eksterjera vērtēšanu zirgam veic sākot ar 24 mēnešu vecumu, uzrādot ciltskartiņā un zirga vērtēšanas lapā (Pielikums Nr.5) izcelsmi/tipiskumu (braucamais vai sporta tips), mērīšanas vietu, datumu, izmērus un eksterjera vērtējumu. Zirgam vērtē 7 eksterjera grupas, katru pēc desmit ballu skalas, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām. Katra zirga eksterjeru vērtē sertificēts zirgu vērtēšanas eksperts, katru pazīmi vērtējot pēc desmit ballu skalas, maksimālais iegūstamo ballu skaits - 70. Iegūtie vērtēšanas rezultāti tiek iesniegti un uzglabāti šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā, kas tos apkopo un veido datu bāzi katram šķirnes zirgam.

4.1.4. Darbaspēju novērtēšana.

Darbaspēju novērtēšanai izmanto pārbaudes testu, vērtēšanas rezultātus uzrādot zirga vērtēšanas lapā (Pielikums Nr.5). Katra zirga darbaspējas vērtē sertificēts zirgu vērtēšanas eksperts, katru pazīmi vērtējot pēc desmit ballu skalas, maksimālais iegūstamo ballu skaits - 40. Iegūtie vērtēšanas rezultāti tiek iesniegti un uzglabāti šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā, kas tos apkopo un veido datu bāzi katram šķirnes zirgam.

Darbaspēju rādītāji, kurus vērtē:

Brīvās kustības soļos, rikšos, lēkšos, lēkšanas spēju, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām un vadāmību:

1. vadāmība grožos - no 24 mēnešu vecuma vērtē soļu un rikšu gaitā (demonstrējot apstāšanos no soļu gaitas, pagriezieni (volutu), gaitu pāreju elementus),
2. vadāmība aizjūgā - no 5 gadu vecuma vērtē zirga soļu un rikšu gaitā (demonstrējot apstāšanos no soļu gaitas, pagriezieni (volutu), gaitu pāreju elementus).

**Vērtēšanas kritēriji – paklausība (atsaucība uz braucēja doto komandu izpildi), impulss (brīva kustība uz priekšu), labdabība, nosvērtība.*

4.1.5. Ērzeļu iekļaušana vaislas sastāvā

Par vaislas ērzeli uzskatāms Latvijas šķirnes braucamā tipa tīršķirnes ērzelis no 3 gadu vecuma, kas atbilst Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa prasībām (4.1.1. un 4.1.2.punkts), novērtēts saskaņā ar *Nolikumu par vaislas ērzeļu sertifikāciju* (Pielikums Nr.3) un tam ir piešķirts vaislinieka sertifikāts atbilstoši normatīvo aktu prasībām, sākotnēji iegūstot pārbaudes ērzeļa statusu.

Lai veiktu izlasi, vaislas ērzeļiem vērtē:

- ✓ izcelsmi/tipiskumu,
- ✓ eksterjeru,
- ✓ darba spējas,
- ✓ pēcnācēju kvalitāti

Detalizēta vērtēšanas metodika pielikumā Nr.3: *Nolikums par vaislas ērzeļu sertifikāciju.*

4.1.6. Ķēvju iekļaušana vaislas sastāvā

Par vaislas ķēvi uzskatāma Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa tīršķirnes ķēve no 3 gadu vecuma, kas atbilst Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa prasībām (4.1.1. un 4.1.2.punkts).

Vaislas ķēvju iekļaušana vaislas sastāvā notiek divās fāzēs:

1. Vaislas sastāvā iekļauj ķēvi no 3 gadu vecuma;
2. 5-6 gadu vecumā tiek veikta vaislas ķēves pārvērtēšana, piešķirot kopvērtējuma klasi.

No vaislas ķēves, kas iekļauta ģenētisko resursu saglabāšanas programmā, 5 gadu laikā jāiegūst vismaz viens pēcnācējs, kas atbilst ģenētisko resursu saglabāšanas programmai. Vaislas ķēve var tikt izmantota arī sporta zirgu atražošanai.

Lai veiktu izlasi, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām, vaislas ķēvēm vērtē:

- ✓ izcelsmi/ tipiskumu,
- ✓ eksterjeru,
- ✓ darba spējas,
- ✓ pēcnācēju kvalitāti

Minimālās prasības:

1. vaislas ķēvei jāiegūst vismaz **49 eksterjera vērtēšanas balles.**
2. vaislas ķēvei jāiegūst vismaz **26 balles darbaspēju vērtēšanas balles.**
3. vaislas ķēvi 2.fāzē vērtē pēc vismaz **2 pēcnācējiem** – novērtētiem atbilstoši braucamā tipa ciltsdarba programmas prasībām.

Pamatojoties uz minētajiem vērtējumiem, vaislas ķēves iedala kopvērtējuma klasēs, no kurām augstākā ir Elites klase, tad I. un II.klase – klasifikācijas nolikuma izstrāde tiek veikta ciltsdarba programmas darbības pirmajā gadā.

4.1.7. Kumeļu vērtēšana

Vērtēšana tiek veikta, kumeļam no 4 līdz 6 mēnešu vecumam. Ķēve tiek vesta pie rokas, kumeļš nepiesiets seko mātei.

Kumeļam vērtē:

1. izcelsmi/tipu
2. eksterjeru, ķermeņa proporcijas
3. gaitu kvalitāti (tiek novērtēta ar vienu kopēju atzīmi)
4. kopējais iespaids

Katru pazīmi vērtē pēc 10 ballu skalas. Maksimālais iegūstamo ballu skaits ir 40. Rezultātus fiksē kumeļa vērtēšanas lapā (Pielikums Nr.6).

Iegūtie vērtēšanas rezultāti tiek apkopoti un uzglabāti šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā, kas veido datu bāzi katram šķirnes zirgam.

4.1.8. Jaunzirgu vērtēšana.

Jaunzirgus vērtē sākot no 2 gadu līdz 3 gadu vecumam (ieskaitot), saskaņā ar šķirnes standarta prasībām.

Jaunzirgam vērtē:

- ✓ izcelsmi/ tipiskumu,
- ✓ eksterjeru,
- ✓ darba spējas.

Jaunzirgu novērtēšana nepieciešama, lai īstenotu vaislas dzīvnieku – vaislas ērzeļu un vaislas ķēvju novērtēšanu pēc pēcnācēju kvalitātes, kā arī prognozētu pašu jaunzirgu izlasi. Jaunzirga vērtēšanu veic zirgu vērtēšanas eksperts, kurš arī nosaka jaunzirga ieteicamo izmantošanas virzienu un labākos jaunzirgu iesaka ikgadējam vērtēšanas finālam.

Iegūtie vērtēšanas rezultāti tiek apkopoti un uzglabāti šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā, kas veido datu bāzi katram šķirnes zirgam.

4.2. Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa zirgu vērtēšana

4.2.1. Izcelsme - šķirnības noteikšana.

Zirga šķirni nosaka pēc tā izcelsmes, pamatojoties uz normatīvajos aktos noteikto ciltsdokumentāciju.

Latvijas šķirnē ieskaita zirgus, kuri cēlušies no Latvijas un tai radniecīgām vai pieļaujamām šķirnēm. **Latvijas zirgu šķirnei radniecīgās šķirnes ir Oldenburgas, Hanoveras un Holšteinas šķirnes.** Latvijas zirgu šķirnei pieļaujamās šķirnes:

Dānijas siltasinis
Nīderlandes jājamzirgs
Francijas jājamzirgs
Vestfāles
Zviedrijas siltasinis
Meklenburgas
Reinzemes
Bavārijas
Hessenas
Virtembergas
Brandenburgas
Zangershaides
Saksijas - Anhaltes
Igaunijas sporta zirgs
Beļģijas siltasinis
Šveices
Somijas siltasinis
Norvēģijas siltasinis

ja tām pierādāma izcelšanās no Oldenburgas, Hanoveras un Holšteinas šķirnēm.

Latvijas zirgu šķirnei pieļaujama asins pieliešana ar **Anglijas pilnasiņu** vai **Traķēnes šķirnes** vaisliniekiem un attiecīgās šķirnes **asinības pakāpe nedrīkst pārsniegt 62,5%**.

Tīršķirnei pieder dzīvnieki, kuri cēlušies no vienai šķirnei (*vai radniecīgai un pieļaujamai šķirnei ciltsdarba programmu ietvaros*) piederošiem vecākiem un kuriem zināma izcelsme ne mazāk kā 4 paaudzēs.

Latvijas (LS) šķirnes apzīmējumu piešķir, ja:

- zirgs dzimis Latvijā, vecāki cēlušies no Latvijas zirgu šķirnes vai radnieciskām vai pieļaujamām šķirnēm un izcelsme zināma vismaz 4 paaudzēs; citās valstīs dzimušus zirgus ar dokumentāli pierādāmu Latvijas šķirnes izcelsmi reģistrē kā LS šķirnes zirgus.
 - *asins pieliešanai* pieļaujamo Angļu pilnasiņu un Traķēnes šķirņu kopējā asinība četrās paaudzēs nepārsniedz 62,5 %;
- # Latvijas šķirnei neradniecisko šķirņu pārošanas rezultātā iegūtie pēcnācēji uzskatāmi par krustojuma dzīvniekiem (starpšķirņu krustojumi – SK) un netiek vērtēti pēc Latvijas zirgu šķirnes programmas.
- # Pēcnācēji uzskatāmi par krustojuma dzīvniekiem (LSK), ja nav zināma izcelšanās 4 paaudzēs;
- # Krustojuma šķirnības pakāpi (asinību) vienas šķirnes ietvaros nosaka pēc vecāku asinības pussummas, to noapaļojot uz mazāko pusi. (1.tabula)

4.2.2. Izmēru noteikšana.

Dzīvnieku mērīšanu veic no 24 mēnešu vecuma, rezultātus fiksējot ciltskartīņā un zirga vērtēšanas lapā, norādot mērīšanas vietu, datumu. Mēra:

- skausta augstumu
- krūšu apkārtmēru
- pēdvidus apkārtmēru.

3.tabula

Minimālie sporta tipa zirgu izmēri iekļaušanai ciltskodolā.

Grupa	Skausta augstums (SA)	Krūšu apkārtmērs (KA)	Pēdvidus apkārtmērs (PA)
Vaislas ērzeļi	164	185	21,0
Vaislas ķēves	162	180	20,5
Ērzelīši 24 mēnešu vecumā	158		20,0
Ķēvītes 24 mēnešu vecumā	156		19,5

4.2.3. Eksterjera vērtēšana.

Mūsdienu zirga eksterjers (jeb ārējā uzbūve, forma) ir dabiskās izlases un selekcijas kopīgs rezultāts, kas atšķiras ne vien starp dažādām šķirnēm, bet arī vienas šķirnes dažādu subpopulāciju un līniju starpā. Latvijas zirgu šķirnes selekcijā eksterjeru uzskata par būtisku zirga kvalitātes rādītāju.

Eksterjera novērtēšana ietver fenotipiskās pazīmes, kas piešķir dzīvniekam spēju attīstīt īpašas darba spējas. Zirga produktivitāte, pirmkārt, ir kustību spēja, kura galvenokārt pamatojas uz fizioloģiskiem un enerģētiskiem faktoriem un attīstās pēc mehāniskiem un statistiskiem likumiem. Pareizas un enerģiskas kustības sporta zirgiem nepieciešamas daudzās disciplīnās, arī ir konkrētas eksterjera pazīmes, kuras konkrētās disciplīnās ir vēlamas. Labu kustību kvalitāti lielā mērā nosaka kāju stāvotnes, locītavu leņķi, pleca un vēziņu slīpums. Iejādes zirga darba spējas būtiski ietekmē augšstilba kaula slīpums un garums, iegurņa slīpums, locītavu saiņu stiprums, pleca garums, pie kam vislielākā ietekme ir zirga augšstilbiem. Konkūra zirgam lēciena tehniku ietekmē iegurņa slīpums, lāpstiņas un augšstilba slīpums. Konkūra zirga audzēšanā eksterjeram nav tik būtiska loma kā iejādes zirgiem.

Eksterjera vērtēšanu zirgam veic sākot ar 24 mēnešu vecumu, uzrādot ciltskartiņā un zirga vērtēšanas lapā (Pielikums Nr.5) izcelsmi/tipiskumu (braucamais vai sporta tips), mērīšanas vietu, datumu, izmērus un eksterjera vērtējumu. Zirgam vērtē 7 eksterjera grupas, katru pēc desmit ballu skalas, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām.

4.2.4. Darbaspēju novērtēšana.

Darbaspēju novērtēšanai izmanto pārbaudes testu, vērtēšanas rezultātus uzrādot zirga vērtēšanas lapā (Pielikums Nr.5). Katra zirga darbaspējas vērtē sertificēts zirgu vērtēšanas eksperts, katru pazīmi vērtējot pēc desmit ballu skalas, maksimālais iegūstamo punktu skaits 40. Iegūtie vērtēšanas rezultāti tiek un iesniegti un uzglabāti šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā, kas veido datu bāzi katram šķirnes zirgam.

Darbaspēju rādītāji, kurus vērtē:

Brīvās kustības soļos, rikšos, lēkšos un lēciena kvalitāti, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām.

Nevēlams ir nekonkrēts vai nenoslēgts lēciena ar nokarenām kājām, augsti paceltu galvu, kas saistīts ar stīvu vai atspiestu muguru, kad pazūd kustības līganums un ritms lēkšos.

Soļu un rikšu gaitas jāuzrāda ejot pavadā, kā arī brīvā kustībā, lēkšu gaita un lēciena kvalitāte vērtējama, zirgam virzoties brīvā kustībā. Nevēlamas īsas, līdzenas, neelastīgas, ar plecu cieši saistītas kustības un kustības ar sasprindzinātu muguru, kā arī smagas, uz priekšu krītošas vai neritmiskas kustības.

4.2.5. Ērzeļu vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā

Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa vaislas ērzeļu pamatsastāvā var tikt iekļauti Latvijas šķirnes ērzeļi, kā arī importētie radniecisko un pieļaujamo šķirņu ērzeļi. Sporta tipam asins pieliešanai paredzēts izmantot Angļu pilnasiņu un Traķēnas šķirņu ērzeļus, ja tie atbilst vaislas ērzeļu prasībām.

Par vaislas ērzeli uzskatāms tīršķirnes ērzelis no 3 gadu vecuma, kas atbilst Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa prasībām (4.2.1. un 4.2.2.punkts), novērtēts saskaņā ar *Nolikumu par vaislas ērzeļu sertifikāciju* (Pielikums Nr.3) un tam ir piešķirts vaislinieka sertifikāts atbilstoši normatīvo aktu prasībām, sākotnēji iegūstot pārbaudes ērzeļa statusu.

Lai veiktu izlasi, vaislas ērzeļiem vērtē:

- ✓ izcelsmi/tipiskumu,
- ✓ eksterjeru,
- ✓ darba spējas,
- ✓ pēcnācēju kvalitāti

Detalizēta vērtēšanas metodika pielikumā Nr.3: *Nolikums par vaislas ērzeļu sertifikāciju*.

4.2.6. Ķēvjū vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā

Par vaislas ķēvi uzskatāma Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa tīršķirnes ķēve no 3 gadu vecuma, kas atbilst Latvijas zirgu šķirnes sporta tipa prasībām (4.2.1. un 4.2.2.punkts).

Vaislas ķēvju iekļaušana vaislas sastāvā notiek divās fāzēs:

1. Vaislas sastāvā iekļauj ķēvi no 3 gadu vecuma
2. 5-6 gadu vecumā tiek veikta vaislas ķēves pārvērtēšana, piešķirot kopvērtējuma klasi.

Lai veiktu izlasi, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām, vaislas ķēvēm vērtē:

- ✓ izcelsmi/ tipiskumu,
- ✓ eksterjeru,
- ✓ darba spējas,
- ✓ pēcnācēju kvalitāti

Minimālās prasības:

- ✓ vaislas ķēvei jāiegūst vismaz **50 eksterjera vērtēšanas balles**.
- ✓ vaislas ķēvei jāiegūst vismaz **28 balles darbaspēju vērtēšanas balles**.
- ✓ vaislas ķēvi vērtē pēc vismaz **2 pēcnācējiem** – novērtētiem atbilstoši ciltsdarba programmas prasībām.

Pamatojoties uz minētajiem vērtējumiem, vaislas ķēves iedala kopvērtējuma klasēs, no kurām augstākā ir Elites klase, tad I. un II.klase – klasifikācijas nolikuma izstrāde tiek veikta ciltsdarba programmas darbības pirmajā gadā.

4.2.7. Kumeļu vērtēšana

Vērtēšana tiek veikta, kumeļam no 4 līdz 6 mēnešu vecumam. Ķēve tiek vesta pie rokas, kumeļš nepiesiets seko mātei.

Kumeļam vērtē:

- ✓ izcelsmi/tipu
- ✓ eksterjeru, ķermeņa proporcijas
- ✓ gaitu kvalitāti (tiek novērtēta ar vienu kopēju atzīmi)
- ✓ kopējais iespaids

Katru pazīmi vērtē pēc 10 ballu skalas. Maksimālais iegūstamo ballu skaits ir 40. Rezultātus fiksē kumeļa vērtēšanas lapā (Pielikums Nr.6).

Iegūtie vērtēšanas rezultāti tiek apkopoti un uzglabāti šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā, kas veido datu bāzi katram šķirnes zirgam.

4.2.8. Jaunzirgu vērtēšana

Jaunzirgus vērtē sākot no 2 gadu līdz 3 gadu vecumam (ieskaitot), saskaņā ar šķirnes standarta prasībām.

Jaunzirgam vērtē:

- ✓ izcelsmi/ tipiskumu,
- ✓ eksterjeru,
- ✓ darba spējas.

Jaunzirgu novērtēšana nepieciešama, lai īstenotu vaislas dzīvnieku – vaislas ērzeļu un vaislas ķēvju novērtēšanu pēc pēcnācēju kvalitātes, kā arī prognozētu pašu jaunzirgu izlasi. Jaunzirga vērtēšanu veic zirgu vērtēšanas eksperts, kurš arī nosaka jaunzirga ieteicamo izmantošanas virzienu un labākos jaunzirgus iesaka ikgadējam vērtēšanas finālam.

Iegūtie vērtēšanas rezultāti tiek apkopoti un uzglabāti šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā, kas veido datu bāzi katram šķirnes zirgam.

5. CILTSDARBA ORGANIZĒŠANA ŠĶIRNES ZIRGU GANĀMPULKOS

Veicamie pasākumi.

1. Individuālās produktivitātes un izcelšanās uzskaitē visiem šķirnes dzīvniekiem (zirga reģistrācijas kartīte, ciltskartiņa, zirga vērtēšanas lapa, šķirnes dzīvnieka izcelsmes sertifikāts).
2. Individuālā kumeļu, jaunzirgu, vaislas ērzeļu un ķēvju vērtēšana saskaņā ar šķirnes standarta prasībām un atbilstoši ciltsdarba programmai;
3. Ganāmpulka izkopšanas plānu izstrādāšana, saskaņojot ar organizāciju un tā realizēšana;
4. Kumeļus vērtēšana 4-6 mēnešu vecumā pēc četriem rādītājiem.
5. Jaunzirgu novērtēšana 2 vai 3 gadu vecumā, vērtējot izcelsmi/tipiskumu, eksterjeru, darba spējas. Labākos jaunzirgus piestāda ikgadējam jaunzirgu vērtēšanas finālam.
6. Ķēvju vērtēšana, iedalīšana klasēs.
7. Ikgadēja jauno vaislas ērzeļu sertifikācija.
8. Vaislas ērzeļu atkārtota sertifikācija atbilstoši *Nolikumam par vaislas ērzeļu sertifikāciju* (Pielikums Nr.3). Sertifikātu pagarina, ja pēcnācēju kvalitāte pārsniedz populācijas vidējo, respektīvi – ja ērzelis ir „uzlabotājs”.
9. Vaislas ķēvju un ērzeļu, kuriem ir vismaz viens pēcnācējs, uzņemšana Valsts ciltsgrāmatā.

6. IEPRIEKŠĒJĀS LATVIJAS ZIRGU ŠĶIRNES CILTSDARBA PROGRAMMAS 2010. – 2015. REZULTĀTI.

4.tabula

Zirgu skaita statistika pa gadiem pa šķirnēm /kopēji dati no VA LDC/

Zirgu skaits/ Gads	LS	HN	HL	OL	KW	TR	XX	Kopā zirgu skaits	Ganāmpulki ar zirgiem
2010	6133	63	55	69	20	102	28	13140	
2015	5236	54	49	83	63	76	21	9699	4538

Zirgaudzēšanas pārraudzības dati iepriekšējās programmas laikā

5.tabula

Vērtēšanai sagatavoto un novērtēto zirgu skaits pa gadiem (LŠZAA dati)

Gads	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kumeļi	134	109	157	160	128	134
Jaunzirgi	129	140	99	100	115	117
Jaunie ērzeļi	8	3	5	17	4	7
Novērtētie ērzeļi	19	17	17	23	19	14
Ķēves	17	21	45	110	110	121

Kopumā programmas ietvaros novērtēti 2132 jaunzirgi no 335 vaislas ērzeļiem.

6.tabula

Jaunzirgu darbaspēju vērtējumi – populācijas vidējais

<i>Soļi</i>	<i>Rikši</i>	<i>Lēkši</i>	<i>Lēciena tehnika</i>	<i>Kopā</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
7.3	7.2	7.1	7.2	28.8	21	39

Pēc darbaspējām vislabāk novērtēto (virs populācijas vidējā 28.8) jaunzirgu tēvi (pēcnācēju skaits >15)

7.tabula

Pedro (LV012460450226) WE	22	30.8
Lacapo (DK0005122) DH	15	30.4
Kaldans (LV016423450001) LS	17	29.8
Kapteinis Cukurs (LV016018750010) LS	19	29.7
Land Cruiser (LV016213550032) LS	17	29.6
Levantos I (DE321210111690) HL	60	29.3
Louis J (LV012460450175) HL	23	29.3
Corall (DE210317698) HL	40	29.0
Centuryo (LV012460450269) HL	44	29.0
Coleo (DE321210109393) HL	24	28.9
Salana - Radiants (LV040422350006) DH	23	28.8

Pēc eksterjera vislabāk (virs populācijas vidējā 51.9) novērtēto jaunzirgu tēvi pēcnācēju skaits >15)

8.tabula

Vaislinieks	skaits	Ext
Emir (DE487000107905) OL	16	54.6
Kaldans (LV016423450001) LS	17	54.1
Lacapo (DK0005122) DH	15	54.1
Kapteinis Cukurs (LV016018750010) LS	19	53.6
Centuryo (LV012460450269) HL	44	53.4
Salana - Radiants (LV040422350006) DH	23	53.2
Calano II (LV022319650020) HL	34	53.1
Lakijis (LV046059250026) LS	15	53.1
Carpaccio II (DE210246799) HL	25	52.8
Bleisbergs Liwius (DK9901720) DH	27	52.6
Pedro (LV012460450226) WE	22	52.6
Acobat III (LV038059250127) HL	17	52.2
Kadilak (LV028048150098) LS	23	52.0

Ar augstāko kopvērtējumu (virs populācijas vidējā 80.5) novērtēto jaunzirgu tēvi pēcnācēju skaits >15)

9.tabula

Vaislinieks	skaits	Kopvērt.
Lacapo (DK0005122) DH	15	84.4
Kaldans (LV016423450001) LS	17	83.9
Pedro (LV012460450226) WE	22	83.4
Kapteinis Cukurs (LV016018750010) LS	19	83.3

Centuryo (LV012460450269) HL	44	82.4
Salana - Radiants (LV040422350006) DH	23	82.0
Louis J (LV012460450175) HL	23	80.8
Emir (DE487000107905) OL	16	80.5

Vērtēto pēcnācēju skaits vaisliniekiem 2010 – 2015 (10<)

10.tabula

Vaislinieks	Vērtēto pēcnācēju skaits
Levantos I (DE321210111690) HL	60
Serrano (LV042640450024) HL	49
Aromāts (DE210010899) HL	44
Centuryo (LV012460450269) HL	44
Corall (DE210317698) HL	40
Calliano (LV040422350007) HL	36
Calano II (LV022319650020) HL	34
Gaultjērs (LV048950250027) LS	31
Passi (LV012460450136) LS	29
Bleisbergs Liwius (DK9901720) DH	27
Donnerbube II (LV012460450174) HN	27
Avellynus (DE333330748892) OL	26
Carpaccio II (DE210246799) HL	25
Furioso (LV048644250002) LS	25
Coleo (DE321210109393) HL	24
Kadilak (LV028048150098) LS	23
Louis J (LV012460450175) HL	23
Salana - Radiants (LV040422350006) DH	23
Pedro (LV012460450226) WE	22
Acobat III (LV038059250127) HL	20
Surprise (DK9901329) DH	20
Kapteinis Cukurs (LV016018750010) LS	19
Mio (LV060272550001) LS	19
Ako (LV042946150094) HL	18
Gvidons (LV032836050016) LS	18
Legato (LV042089550011) HL	18
Geliuss (LV048950150006) LS	17
Kaldans (LV016423450001) LS	17
Land Cruiser (LV016213550032) LS	17
Sultāns (LV048644250116) LS	17
Diploms (LV048644250135) LS	16
Emir (DE487000107905) OL	16
Landros (LV032650550013) LS	16
Liverpuļ (LV028048150084) LS	16
Delfīns (LV012220250001) LS	15
Gastons (LV048644250131) LS	15
Kavalero (LV046470150011) LS	15
Lacapo (DK0005122) DH	15
Lakijs (LV046059250026) LS	15
Bastejs (LV046066850020) DH	14
Disputs (LV048644250025) LS	14
Sapards (LV000621650010) LS	14
Princis - Prince (LV016018750071) LS	13
Stolpegårdens Castello (DK0002079) DH	13
Valdajs (LV042089550012) LS	13
Calvados 87 (DE341413056894) WE	12
Ladiesman (US99700243) HL	12
Lords (LV038314450001) LS	12
Neapoļ (DE421000053400) HL	12
Colard (DE433332653504) OL	11
Colins (DE421000404800) HL	11
Deriks (LV044231650002) LS	11
Dunkans (LV012460450214) LS	11
Flamenko (LV048644250078) LS	11

Gilbors (LV048453450004) LS	11
Ginness (LV038573350014) LS	11
Lebrons (LV040422350024) LS	11
Mondeo (LV060385350003) LS	11
Rinaldo (LV028048150120) LS	11
Ritms (LV012210550003) HN	11
Saimons (LV010096150002) LS	11
Forever (SE004048708012) KW	10
Friscati (DE421000617705) HL	10
Gaspars (LV016018750090) LS	10
Grand Libero (DE319730998) HN	10
Rondo (LV038059250073) LS	10
Sidrabs (LV004371650004) LS	10
VIVALDĪ (Lanselots) (LV016213550072) LS	10

- Labākās soļu gaitas ir uzrādījuši Aromāta, Carleones, Kedrika, Acodetto, Avellynus, Carpaccio II, Clair De Lune, Donnerbube II, Pedro, Levantosa I un Corall pēcnācēji.
- Labākās rikšu gaitas ir uzrādījuši Avellynus, Royaldik, Aromāta, Carpaccio II, Donnerbubes II, Levantosa I, Pedro, Lagerfelda, Acobat III un Land Cruiser pēcnācēji.
- Lēkšu gaitas visaugstāk novērtētas Aromāta, Avellynusa, Gvidona, Carpaccio II, Lagerfelda, Acobat III, Land Cruiser un Centuryo pēcnācējiem.
- Kvalitatīvāko lēciena tehniku uzrādījuši Aromāta, Avellynusa, Carpaccio, Lāgerfelda, Levantosa un Land Cruisera pēcnācēji.

VCG uzņemti kopā 274 zirgi – 245 ķēves un 29 ērzeļi. XXXII. sējumā 2010.gadā uzņemti 55 zirgi, 2011 – 51, 2012 – 36, 2013 – 68, 2014 – 33, 2015 – 31 zirgs.

Apzināts, uzturēts un atjaunots Latvijas šķirnes braucamais tips jeb ģenētiskie resursi.

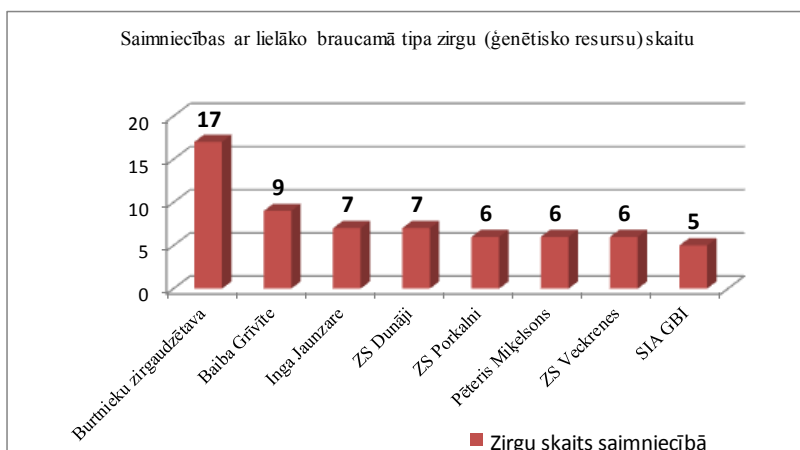
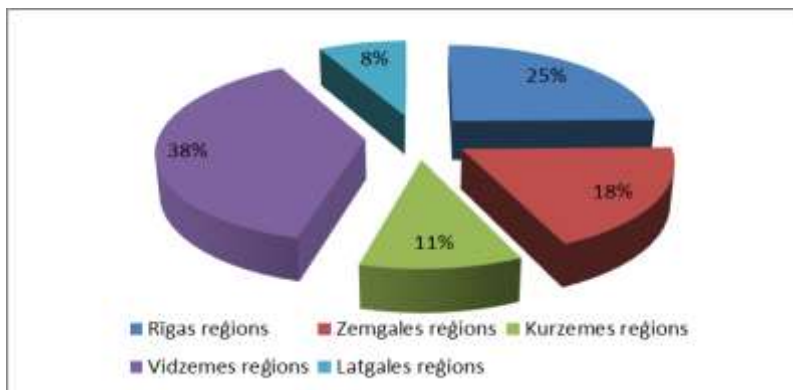
11.tabula

Izsniegti atzinumi ģenētiskajiem resursiem atbilstošajiem zirgiem 2010 - 2015.g.

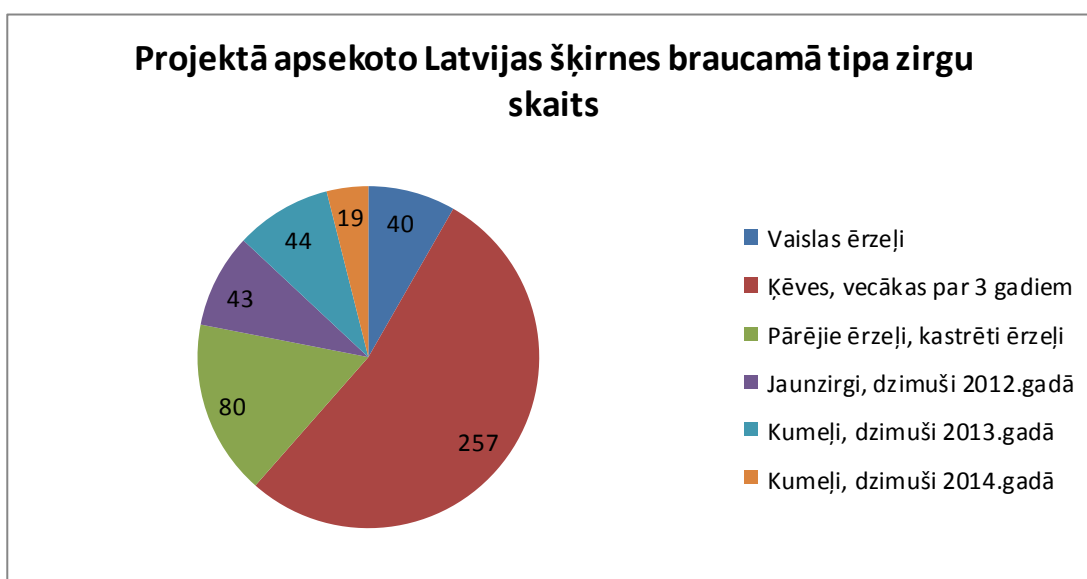
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
LŠZAA	155	159	168	156	149	148
LZB	139	118	112	91	91	87
Kopā	294	277	280	247	240	235

Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgu procentuālais sadalījums pa reģioniem.

2014.gadā tika realizēts Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgu populācijas analīzes projekts, lai apsektu un sekmētu ģenētisko resursu dzīvnieku saglabāšanas programmu, kā arī atrastu ekonomiski izdevīgu dažāda tipa zirgu pielietojumu Lauku attīstības programmas ietvaros.

Vidējie izmēri un eksterjera vērtējums Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgiem

12.tabula

Grupa	Zirgu skaits grupā	Vidējais eksterjera vērtējums, ballēs	Skausta augstums, cm	Krūšu apkārtmērs, cm	Ķermeņa slīpais garums, cm	Pēdvidus apkārtmērs, cm	Ķermeņa formāta indekss	Skeleta indekss
Visa populācija	375	51.5	166.4	202.0	172.6	22.7	103.4	13.6
Ērzeļi	119	51.6	167.4	198.6	172.8	23.1	102.5	13.7
Ķēves	255	51.4	165.9	203.6	172.5	22.5	103.7	13.6
Vaislas ērzeļi	40	52.9	168.5	201.3	172.2	23.7	102.5	14.1

Latvijas šķirnes braucamā tipa ērzeļu pēcnācēju vidējie izmēri un eksterjera vērtējums

13.tabula

Līnija/radniecīgā grupa	Vaislas ērzelis	Vērtēto pēcnācēju skaits	Vidējais eksterjera vērtējums, ballēs	Vidējais skausta augstums, cm	Vidējais krūšu apkārtmērs, cm	Vidējais ķermeņa slīpais garums, cm	Vidējais pēdvidus apkārtmērs, cm
Ammon	Abats LS 1777*	6	49.7	164.7	203.8	165.7	22.5
	Arods L1412	10	51.9	167.3	204.8	175.8	22.3
Flagmaņa	Furioso LS 1658*	9	51.1	164.5	194.2	169.0	21.9
	Fabiāns L 1446	6	53.3	166.4	207.6	170.0	22.9
	Franks LS 1696*	6	50.5	164.3	198.0	170.0	21.9
Gaida	Gabriels LS1623*	3	50.3	164.7	208.0	167.0	22.5
	Gaučo L1199	5	53.4	167.0	205.2	168.5	23.1
	Golrings L 1460	3	52.3	169.7	206.7	172.5	22.7
	Gredzens L 1390	11	53.6	165.4	206.2	170.4	22.9
Ginter	Milords LS 1661	5	52.8	176.2	225.4	180.6	24.7
	Sorento LS 1617*	5	51.6	164.8	201.8	167.0	21.5
Spēkoņa	Despots L1293*	4	51.8	162.0	196.0	166.7	22.7
	Sagapo LS1728*	5	49.5	165.8	199.2	171.0	23.0
	Samts L1359	3	51.0	172.3	206.7	171.0	24.8
	Sarmis L1369	12	52.3	168.1	203.8	171.9	23.4
	Sidrabs LS 1780*	9	50.3	166.4	196.7	172.7	22.7
	Sprinters LS1711*	8	50.4	161.6	195.9	160.0	21.4
	Sultāns LS1591*	19	51.6	165.4	198.8	172.2	22.4
Redžinalda	Saimons LS1698*	8	51.9	167.9	205.3	172.7	22.6
	Sapards LS1794*	4	51.0	157.0	187.3	172.7	22.2
Kru-Kru	Kangars L1403	4	52.0	166.5	208.5	170.3	23.0
Markgrāfa	Muskats L1529	7	51.9	168.9	211.4	173.4	23.4

Emir OL 12*	13	53.3	165.5	194.9	171.4	22.6
Solo LS1613	7	49.8	166.5	208.7	173.3	24.0
Lampions LS1638*	4	52.3	170.0	200.8	177.5	23.1
Delfīns LS1668*	10	50.9	170.5	203.5	178.2	23.3
Diploms LS 1693*	9	50.3	167.1	200.4	174.0	22.7
Gaspars LS1798	8	52.4	162.2	188.3		21.8
Gastons LS1657	8	51.1	167.4	192.6	174.5	21.6
Vivats LS 1611*	4	50.3	164.8	199.0	176.0	22.8
Valdajs LS1599*	10	50.5	168.1	205.6	169.7	22.6
Volframs II LS1687*	4	48.5	162.0	203.5	164.0	22.5
Zītaris L 1484	4	51.3	165.5	197.5	179.5	23.0
Alegro LS 1674*	7	51.0	164.7	202.4	170.0	22.2

* Aktuālie Latvijas šķirnes braucamā tipa ērzeļi 2014.gadā.

Secinājumi:

- Iepriekšējos gados, izmantojot daudzas uzlabotājšķirnes un plānveidīgi neatražojot šķirnes pamatsastāva ķēves, Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgs zaudējis tipam raksturīgo formātu, turklāt populācijā novērojama neprognozējama fenotipisko pazīmju „skaldīšanās”. Lai šķirni turpmāk saglabātu vientipiskāku, īpaša uzmanība veltāma vaislas materiālam ar augstu Latvijas šķirnes asinību un tipam vēlamajām pazīmēm.
- Pēdējo desmit gadu laikā, realizējot ciltsdarba programmas pasākumus, zirgu audzētāji mērķtiecīgi atražojusi braucamajam tipam atbilstošus šķirnes īpatņus, tādejādi saglabājot un pat paaugstinot Latvijas šķirnes asinību populācijā.
- Vaislas ķevju iekļaušana ģenētiskajos resursos veicina prognozējamu braucamā tipa pēcnācēju skaita atražošanu, kā arī motivē zirga īpašniekus tīršķirnes ķēves atstāt ganāmpulkā kā vaislas materiālu.
- Lai uzlabotos kopējās braucamā tipa zirgu populācijas kvalitāte, nepieciešams akcentēt laba vaislas materiāla nozīmi un veicināt zirgu īpašnieku izpratni par mērķtiecīgu ciltsdarbu.
- Projektā apsekoto ķevju analīze turpmāk palīdzēs ciltsdarba organizācijām objektīvāk izvērtēt pašreizējo genofonda ķevju atbilstību ciltsdarba programmai, un pieļaus mazvērtīgāko, neatbilstošāko ķevju īpašnieku saistību pārtraukšanu Agrovīdes pasākumā par ģenētisko resursu saglabāšanu.
- Projekta ietvaros veiktā analīze dos iespēju iesaistīt genofonda saglabāšanā jaunas, vērtīgākās ķēves, kas veicinātu braucamā tipa kvalitatīvāku atražošanu.

Veicamie pasākumi

- Zirgu audzētāju organizācijām jārod risinājums efektīvākai šķirnes braucamā tipa saglabāšanai.
- Jāveido vērtīgāko ķevju kodols un jāstimulē mērķtiecīgāka vaislas materiāla izmantošana.
- Jāsaglabā ērzeļi no izzūdošajām vēsturiskām līnijām ar mazu īpatņu skaitu, atlasot šiem ērzeļiem ķēves ar izcelsmi no labākām ķevju ģimenēm. Jāveido vērtīgāko ērzeļu spermas banka.

7. Zirgu identifikācijas sistēma.

Lai nodrošinātu vienotu uzskaites sistēmu, valstī veido dzīvnieku reģistru un ganāmpulka reģistru pamatojoties uz MK noteikumiem Nr.393 "Lauksaimniecības un akvakultūras dzīvnieku, to ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas kārtība, kā arī lauksaimniecības dzīvnieku apzīmēšanas kārtība", kas apstiprināti 15.07.2014.

Zirgiem tiek piešķirts identifikācijas numurs, kas sastāv no 14 zīmēm, ganāmpulkam tiek piešķirts ganāmpulka reģistra numurs. Reģistra izveidošanu un uzturēšanu nodrošina Lauksaimniecības datu centrs (LDC).

Datu centrā reģistrēts sertificēts zirgu vērtēšanas eksperts vai praktizējošs veterinārārsts identifikācijas laikā zirgu iezīmē, implantējot transponderu, un aizpilda zirga reģistrācijas kartiņu divos eksemplāros. Kartiņu septiņu dienu laikā pēc notikuma iesniedz datu centrā. Zirga apzīmēšanu ar transponderu veic atbilstoši regulas Nr.504/2008 11.panta 1., 2. un 5.punktam.

Pamatojoties uz zirga reģistrācijas kartiņu, datu centrs zirga īpašniekam 14 dienu laikā izsniedz zirga pasi. Pasē norādīto izcelšanos apstiprina šķirnes zirgu audzēšanas organizācija.

Vārdu Latvijas siltasiņu šķirnes zirgam vēlams izvēlēties tādu, kas sākas ar tēva vārda pirmo burtu, vieglākai zirga izcelsmes izsekojamībai.

Tabula. Nr.14.

Zirga identitātes numurs (zirgiem, kuri apzīmēti līdz 31.12.2009):	14 zīmes: LV060046250001 LV = valsts kods 0600462 = ganāmpulka numurs 5 = sugas kods 0001 = dzīvnieka numurs
Zirga identitātes numurs (zirgiem, kuri apzīmēti no 01.01.2010) - UELN kods:	15 zīmju burtciparu kods, ko veido: 1) ar UELN sistēmu saderīgs sešciparu identifikācijas kods datubāzei; 2) zirga individuālais deviņciparu numurs.
Papildus apzīmēšana	Izmanto starptautisko zirga apmatojuma krāsas un pazīmju aprakstu Degzīme Transponders
Valsts ciltsgrāmata	Ieraksta zirga identitātes numuru, VCG numuru)

8. Zirgu ciltsdokumentācija.

Ciltsdokumentācija nodrošina informāciju par dzīvnieka un tā priekšteču izcelšanos, produktivitāti un ciltsvērtību, kā arī par pārmaiņām, kas notikušas ar dzīvnieku tā dzīves laikā. Ciltsdokumentāciju sagatavo un kārtro šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācija atbilstoši attiecīgajiem MK noteikumiem.

Ciltsdokumentācijas kārtrošanai nepieciešamās ziņas organizācija saņem no konkrētā dzīvnieka īpašnieka un dzīvnieka pārrauga.

Ciltsdarbā ir noteikta šāda obligātā dokumentācija:

- Zirga reģistrācijas kartiņa;
- Ciltskartiņa jeb individuālās uzskaites kartiņa;
- Šķirnes dzīvnieka izcelsmes sertifikāts.

Sekmīgs selekcijas darbs zirgkopībā iespējams tikai tādās saimniecībās, kur ir regulāra un precīza zootehniskā uzskaitē. Jo plašāka un vispusīgāka informācija par dzīvniekiem, jo sekmīgāks ganāmpulkā ir izlases un atlases darbs. Kaut arī modernā datortehnika atvieglo pašu datu apstrādi un izvērtēšanu, tā neatvieglo datu iegūvi.

Zootehniskās uzskaites pirmdokumenti zirgkopībā ir:

- Novietnes reģistra žurnāls
- Zirga reģistrācijas kartiņa
- Ciltskartiņa jeb individuālās uzskaites kartiņa;
- Pārvietošanas deklarācija
- Notikumu ziņojuma lapa
- Lecināšanas apliecība
- Dabīgā lecināšanā izmantojamo vaislinieku vaislas darbības uzskaites žurnāls.

Lecināšanas apliecība

Lecināšanas apliecības veidlapas izsniedz šķirnes zirgu audzēšanas organizācija vai LDC vaislas ērzeļu īpašniekiem, kuru ērzeļi atzīti par vaislā izmantojamiem normatīvajos aktos noteiktā kārtībā. Ērzeļa turētājs ir atbildīgs par lecināšanas apliecību izsniegšanu un ierakstīto datu patiesumu. Lecināšanas apliecības ir paškopējošas 3 eksemplāros. 1.eksemplāru aizpildītu nosūta uz LDC, 2.eksemplārs paliek pie ķēves īpašnieka un 3.eksemplārs pie ērzeļa īpašnieka.

Dabīgā lecināšanā izmantojamo vaislinieku vaislas darbības uzskaites žurnāls

Šķirnes zirgu audzēšanas saimniecībās, kurās vaislas ķēvju lecināšanai izmanto saimniecības īpašumā esošo ērzeļi, veic ierakstu lecināšanas žurnālā, norādot ar kādu ērzeļi un kad ķēve lecināta. Ieraksta pareizību garantē šķirnes zirgu audzēšanas saimniecības vadītājs. Dabīgās

lecinašanas dati saimniecībai jānosūta uz LDC likumā noteiktajā kārtībā vai jāievada LDC reģistrā elektroniski.

Zirga reģistrācijas kartiņa

Zirga reģistrācijas kartiņu izraksta sertificēta persona 6 mēnešu laikā, kamēr kumeļš atrodas pie mātes, pamatojoties uz mātes individuālo uzskaites kartīti, pasi vai mātes šķirnes dzīvnieka sertifikātu un lecinašanas vai apsēklošanas dokumentācijā norādītajiem datiem. Ierakstus dzīvnieka individuālajā uzskaites kartītē izdara saskaņā ar normatīvajiem aktiem par dzīvnieku, ganāmpulku, novietņu reģistrēšanu un dzīvnieku apzīmēšanu un pārraudzības datiem.

Ciltskartiņa jeb individuālās uzskaites kartiņa

Zirga individuālo uzskaites kartīti kāro organizācija papīra formā vai elektroniski un tajā norāda šādus datus par dzīvnieku:

- dzimšanas datums, vieta un ganāmpulka reģistra numurs;
- identitātes numurs, dzimums un atzīme par ierakstīšanu ciltsgrāmatā;
- šķirne un asinība;
- izcelšanās četrās paaudzēs;
- zirga produktivitāte, eksterjera un darbaspēju vērtēšanas dati, sacensību rezultāti, pēcnācēji

Dzīvnieka individuālās uzskaites kartīti glabā visu dzīvnieka dzīves laiku.

Izcelsmes sertifikāts.

Izcelsmes sertifikātu izsniedz šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācija, pamatojoties uz Ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanas likuma 11.pantu un Ministru kabineta noteikumiem Nr. 419 “Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieka, tā spermas, olšūnas un embrija izcelsmes sertifikāta izsniegšanas kārtība”

Izcelsmes sertifikātā norādāmie dati var būt norādīti citos pavaddokumentos (piemēram, dzīvnieka ciltskartiņā, zirga pasē vai veterinārajā (veselības) sertifikātā), un izdevējiestāde ar parakstu un zīmogu apliecina to pareizību. Šādā gadījumā minētos pavaddokumentos uzskata par izcelsmes sertifikātu, ja tie sagatavoti atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr. 419 “Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieka, tā spermas, olšūnas un embrija izcelsmes sertifikāta izsniegšanas kārtība”.

Vaislinieka izmantošanas sertifikāts

Ciltsdokuments, kurš apliecina to, ka ērzelis atzīts par atbilstošu Latvijas sporta poniju pavairošanai, saskaņā ar spēkā esošo ciltsdarba programmu. To izdod organizācija, atbilstoši ministru kabineta noteikumiem Nr.420 "Liellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu vaislinieku un to bioprodukta sertifikācijas kārtība" no 22.07.2014.

Ērzeļa sertificēšanas nolikumu skat. Pielikumā Nr.3

9. Valsts ciltsgrāmatas kārtošanas metodika.

Ciltsgrāmatu izmanto:

- ciltsdarba sasniegumu analīzei;
- labāko dzīvnieku izlasei, atlasei un reģistrēšanai;
- turpmāko ciltsdarba uzdevumu noteikšanai;
- izcelšanās datu ticamības pārbaudei.

Dzīvnieku ieraksta šķirnes ciltsgrāmatā, ja:

1. vaislinieks atbilst šādiem kritērijiem:

1.1. tas ir apzīmēts atbilstoši normatīvajiem aktiem par lauksaimniecības dzīvnieku, ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas un lauksaimniecības dzīvnieku apzīmēšanas kārtību, tam ir zināma izcelsme un dzimšanas vieta;

1.2. tam ir veikta pārraudzība;

1.3. tas atbilst ciltsdarba programmā noteiktajām prasībām;

1.4. tam ir prasībām atbilstoši aizpildīta ciltskartiņa.

1.5. tas ir saņēmis sertifikātu saskaņā ar normatīvajiem aktiem par liellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu vaislinieku, to spermas, olšūnu un embriju sertifikācijas kārtību, un tam ir vismaz viens pēcnācējs;

1. sieviešu kārtas dzīvnieks atbilst 1.1., 1.2., 1.3., un 1.4. apakšpunktos minētajiem kritērijiem, tam ir dzimis pēcnācējs un ir novērtēts atbilstoši ciltsdarba programmas prasībām.

Prasības dzīvnieka ierakstīšanai ciltsgrāmatas A un B daļā

Ciltsgrāmatā ir divas daļas – galvenā A daļa (turpmāk – galvenā daļa) un papilddaļa – B daļa (turpmāk – papilddaļa).

Zirgu ieraksta attiecīgās šķirnes ciltsgrāmatas galvenajā daļā, ja:

1. tā vecāki ir ierakstīti tās pašas šķirnes ciltsgrāmatas galvenajā daļā. Šī prasība neattiecas uz attiecīgās šķirnes ciltsdarba programmā norādīto radniecīgo vai pieļaujamo šķirņu ērzeļiem;

2. tam ir šķirnei atbilstoša izcelsme četrās paaudzēs;

3. tā novērtējums atbilst attiecīgās šķirnes ciltsdarba programmā noteiktajām prasībām.

Zirgu ieraksta attiecīgās šķirnes ciltsgrāmatas papilddaļā, ja:

1. tā novērtējums atbilst attiecīgās šķirnes ciltsdarba programmā noteiktajām prasībām vai tas ir sasniedzis šķirnes ciltsdarba programmā noteiktos rezultātus sporta sacensībās;
2. tā izcelsme ir zināma vismaz trīs paaudzēs.

Ciltsgrāmatas papilddaļā ierakstīta zirga pēcnācēju ieraksta galvenajā daļā šādos gadījumos:

ja tā tēvs ir uzņemts tās pašas šķirnes ciltsgrāmatas galvenajā daļā, bet māte – papilddaļā.

Lai dzīvnieku ierakstītu ciltsgrāmatā, tā īpašnieks iesniedz organizācijā šādus dokumentus:

iesniegumu, tajā norādot tā ganāmpulka numuru, kurā organizācijai ir jāveic zirgu datu pārbaude;

Pēc minēto datu pārbaudes mēneša laikā pēc iesnieguma saņemšanas un turpmāk vismaz reizi ceturksnī organizācija pieņem lēmumu par:

dzīvnieka reģistrēšanu ciltsgrāmatā un izdara atzīmi datu centra zirgu reģistrā.

atteikumu reģistrēt dzīvnieku ciltsgrāmatā un izsniedz tā rakstisku pamatojumu zirga īpašniekam, ja dzīvnieka īpašnieks to pieprasa;

Ja zirgu īpašnieks vairs nevēlas, lai attiecīgā ganāmpulka zirgi tiktu ierakstīti ciltsgrāmatā, īpašnieks iesniedz organizācijā iesniegumu par atteikšanos no šī pakalpojuma.

Datus par ciltsgrāmatā ierakstītajiem dzīvniekiem glabā organizācijas arhīvā un nodrošina visiem interesentiem piekļuvi minētajiem datiem

Ciltsgrāmatā norādāmie dati.

Par dzīvniekiem, kurus ieraksta ciltsgrāmatā, tiek uzskaitīta šāda informācija:

- Vārds. (Vārdu Latvijas šķirnes zirgiem izvēlas ar tēva vārda pirmo burtu);
- Identifikācijas numurs;
- Dzimšanas gads un datums;
- Dzimums;
- Augums skaustā;
- Klase;
- Šķirne un šķirnība;
- Krāsa un pazīmes (pielietojot starptautisko zirga identifikācijas metodi);
- Dzimšanas vieta (saimniecības nosaukums, pagasts, novads);
- Zirga īpašnieks (uzvārds, saimniecības nosaukums, pagasts, novads);

Vērtējuma apraksts:

- Reģistrēta zirga izcelšanās;
- Zirga izmēri – skausta augstums, krūšu apkārtmērs un pēdvidus apkārtmērs.
- Eksterjera vērtējums un apraksts;
- Darbaspēju vērtējums un apraksts,
- Vaislas darbība
- Sporta rezultāti

PIELIKUMI

VA LDC lietotie zirgu šķirņu nosaukumi, to apzīmējumi

Šķirnes zirgu audzēšanas saimniecību atestācijas kārtība.

Uz šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusa piešķiršanu var pretendēt saimniecības, kas nodarbojas ar šķirnes dzīvnieku audzēšanu un atbilst šādiem kritērijiem:

- saimniecības ganāmpulks ir reģistrēts un dzīvnieki ir apzīmēti atbilstoši normatīvajiem aktiem par dzīvnieku, ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas un dzīvnieku apzīmēšanas kārtību;
- saimniecībā vismaz gadu īsteno ganāmpulka izkopšanas plānu, kas saskaņots ar šķirnes zirgu audzētāju organizāciju;
- saimniecībā ganāmpulku pārtrauga saskaņā ar pārraudzības kārtību regulējošajiem normatīvajiem aktiem un attiecīgās dzīvnieku sugas ciltsdarba programmu;
- saimniecības ganāmpulks ir izmeklēts saskaņā ar veterinārmedicīnas jomu regulējošajiem normatīvajiem aktiem;
- saimniecības ganāmpulkā atbilstoši attiecīgās dzīvnieku sugas ciltsdarba programmai audzē, selekcionē un pavairo augstvērtīgus šķirnes dzīvniekus, kas paredzēti saimniecības ganāmpulka atražošanai un pārdošanai; realizē tīršķirnes dzīvniekus ar organizācijas izdotu izcelsmes sertifikātu;
- saimniecības ganāmpulkā ir vismaz 2 (divas) tīršķirnes vaislas ķēves, kas iekļautas šķirnes ciltskodolā;
- saimniecībā pārbauda vaisliniekus, kā arī ganāmpulka atražošanai izmanto vaisliniekus vai bioproduktu, kas sertificēts atbilstoši normatīvajiem aktiem par vaislinieku, to bioprodukta un transplantējamo embriju sertifikāciju;
- dzīvnieku turēšanas apstākļi atbilst attiecīgajai lauksaimniecības dzīvnieku sugai normatīvajos aktos noteiktajām lauksaimniecības dzīvnieku vispārīgajām labturības un higiēnas prasībām;

2. Saimniecība, kas pretendē uz šķirnes zirgu audzēšanas saimniecības statusu, šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā iesniedz:

- Iesniegumu.
- Ganāmpulka raksturojumu.
- Ganāmpulka izkopšanas plānu.
- PVD apliecinājumu, ka ganāmpulks atbilst veterinārajām un labturības prasībām.

2. Organizācija mēneša laikā pēc šo noteikumu minēto dokumentu saņemšanas izvērtē ganāmpulka atbilstību šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusam un pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

- 2.1. par šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusa piešķiršanu;
 - 2.2. par atteikumu piešķirt šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu.
3. Iesniedz Lauksaimniecības datu centrā sarakstu ar šķirnes saimniecības statusu ieguvušajiem ganāmpulkiem.

3. Datu centrs savā interneta mājaslapā ievieto un aktualizē to saimniecību sarakstu, kurām ir piešķirts attiecīgās dzīvnieku sugas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statuss.

- Ja organizācija ir pieņēmusi lēmumu par atteikumu piešķirt šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu, saimniecība pēc sešiem mēnešiem (ja ir novērsti lēmumā minētie trūkumi) var atkārtoti iesniegt iesniegumu par šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusa piešķiršanu.
- Organizācija ne retāk kā reizi piecos gados pārbauda attiecīgās šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības ganāmpulku, sastāda pārbaudes aktu un iesniedz to datu centrā.
- Ja saimniecībai līdz šo noteikumu spēkā stāšanās dienai ir piešķirts šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statuss, tas ir spēkā arī pēc šo noteikumu spēkā stāšanās, ja vien netiek anulēts šajos noteikumos noteiktajā kārtībā.

- Atestācijas izmaksas, saskaņā ar noslēgto līgumu un pamatojoties uz zirgaudzētāju organizācijas apstiprinātu cenrādi, sedz atestējamā saimniecība

Iesniegums
par šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusa piešķiršanu

Valsts aģentūrai "Lauksaimniecības datu centrs"

Iesniedzējs _____
(fiziskajai personai – vārds, uzvārds, personas kods,

juridiskajai personai – veids, nosaukums,

reģistrācijas numurs)

Ganāmpulka reģistrācijas Nr. _____

Iesniedzēja adrese _____

Lūdzu izskatīt iespēju piešķirt ganāmpulkam šķirnes _____
(dzīvnieku suga)
audzēšanas saimniecības statusu.

Pielikumā:

1. Ganāmpulka raksturojums.
2. Ganāmpulka izkopšanas plāns.
3. Organizācijas izsniegtais pārbaudes akts.

(datums)

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

VĒRTĒŠANAS SKALA.

Nr. p.k.	Vērtēšanas kritēriji	Punkti
1.	Izmantoto vaislas ērzeļu kvalitāte: <ul style="list-style-type: none"> • Izmanto sertificētus vaislas ērzeļus • Izmantots nesertificēts ērzelis Grūsno ķēvju īpatsvars, 80% un vairāk 70-79% 60-69%	10 maks. 5 -3 5 4 3
2.	Vaislas ķēvju kvalitāte Atbilst izmēru prasībām un novērtētas pēc eksterjera 100% 90-99% 40-89% 1-39 %	10 maks. 10 9 4-8 1-3
3.	Jaunzirgu kvalitāte, apmācība un vērtēšana Jaunzirgu kvalitāte (izmēri, eksterjers) Jaunzirgu apmācība un darbaspēju vērtējums	20 maks. 10 10
4.	Kumeļu kvalitāte (tiek ņemts vērā kumeļu novērtējums)	10 maks.
5.	Ciltsdokumentācija (ganāmpulka reģistrācijas žurnāls, lecināšanas apliecības, ērzeļu vaislas darbības žurnāls, dzimušo kumeļu reģistrācija, savlaicīga kumeļu apzīmēšana un pases, individuālās uzskaites ciltskartītes, pārvietošanas deklarācijas, notikumu ziņojuma lapas)	10 maks.
6.	Zirgu ēdināšana (barības devas, barības kvalitāte, ganību nodrošinājums)	10 maks.
7.	Zirgu turēšana (telpu piemērotība, barības uzglabāšana, pakaišu pielietošana, pastaigu nodrošinājums)	10 maks.
8.	Veterinārais un sanitārais stāvoklis	5 maks.
9.	Nagu kopšana	5 maks.
10.	Zirgu staļļu apkārtne (t.sk. kūstmēslu novietošana)	5 maks.
11.	Inventāra glabāšana un kopšana	2 maks.
12.	Darba drošība	3 maks.
	Kopā:	100

NOLIKUMS PAR BRAUCAMĀ UN SPORTA TIPĀ VAISLAS ĒRZEĻU SERTIFICĒŠANU.

Braucamā un sporta tipa ērzeļus vērtē sertificēšanai atbilstoši „Latvijas zirgu šķirnes ciltsdarba programmā 2016. -2026.gadam” noteiktajām prasībām. Vērtēšanai var pieteikt ērzeļi, sākot no 3 gadu vecuma. Ērzeļiem vērtē 7 eksterjera grupas un 4 darbaspēju pazīmes, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām, katru pēc desmit ballu skalas un rezultātus fiksē zirga vērtēšanas lapā (Pielikums Nr.5).

Ērzeļu vērtēšana vaislinieka sertifikāta piešķiršanai notiek trīs fāzēs:

1.fāze (pirmreizējā sertifikācija no 3 gadu vecuma) iekļauj:

- izcelsmes un tipa vērtējumu,
- izmēru noteikšanu,
- temperamenta un labdabīguma testēšanu,
- eksterjera vērtēšanu
- darbaspēju vērtēšanu, atbilstoši zemāk minētajām prasībām atkarībā no zirga vecuma.

Sertifikātu jaunais ērzeļis saņem uz 3 gadiem kā pārbaudāmais vaislinieks.

2.fāze (atkārtotā sertifikācija) iekļauj:

- izmēru noteikšanu
- darbaspēju vērtēšanu, atbilstoši zemāk minētajām prasībām,
- eksterjera vērtēšanu, ja sertifikācijas komisija vai ērzeļa īpašnieks to uzskata par nepieciešamu,
- temperamenta un labdabīguma testēšanu,
- pēcnācēju kvalitātes vērtējumu, ja vaisliniekam ir pēcnācēji.

Pēc 2.fāzes prasību izpildes vaislinieks saņem sertifikātu uz nākošo periodu (3 gadiem).

Ja vaisliniekam nav pēcnācēju, tad sertifikāts uz nākošo periodu netiek izsniegts, bet tas var atkārtoti pretendēt uz pārbaudāmā ērzeļa statusu.

3.fāze (sertifikāta pagarināšana uz turpmāko vaislas darbības laiku) iekļauj:

- pēcnācēju kvalitātes vērtējumu.

Ērzeļu darbaspēju vērtēšana notiek divās fāzēs, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām:

1.fāze. Jaunajiem ērzeļiem (3-4 gadu vecumā) vērtē:

- gaitas vērtējums soļos (brīvā gaitā un pavadā)
- gaitas vērtējums rikšos (brīvā gaitā)
- brīvās kustības lēkšu gaitā
- lēkšanas spēja – braucamajam tipam
vai
- vadāmība grožos soļu un rikšu gaitā – braucamajam tipam.
- lēciena kvalitāte – sporta tipam.

Kopējais minimālais vērtējums - 31 balle.

Potenciālajiem vaislas ērzeļiem, kas ir 5 gadus veci un vecāki, jāizpilda 1. un 2. fāzes prasības.

2. fāze.

Atkārtotā vērtēšanā vaislinieka sertifikāta pagarināšanai:

1) **braucamā tipa ērzeliem** papildus vērtē vienu no izmantošanas veidiem pēc atvieglotām prasībām:

- pajūga braukšana
- konkūrs
- iejāde

Vērtē jājamību vai vadāmību (vērtēšanas kritēriji tiks izstrādāti ciltsdarba programmas pirmajā darbības gadā).

2) **sporta tipa ērzeliem** papildus vērtē jājamību (jāšanas viegluma un ērtuma tests ar pamata un pieaicinātu jātnieku - vērtēšanas kritēriji tiks izstrādāti ciltsdarba programmas pirmajā darbības gadā).

Ja darbaspēju novērtēšana nav iespējama traumas vai citu fizioloģisku iemeslu dēļ, vaislas ērzeļa īpašnieks iesniedz:

- veterinārārsta izziņu, kas to apliecina,
- sarakstu ar pajūgu braukšanas vai jātnieku sporta veidu sacensību rezultātiem, ja ērzelis tajās ir piedalījies.

Minimālās prasības sertificēšanai:

- **izcelsme/ tips: ≥ 8 ballēm,**
- **eksterjera vērtējums: ≥ 52 balles,**
- **darbaspēju vērtējums ≥ 31 balle.**

Svarīgs ir arī kopējais iespaids par ērzeli. Ērzeliem jābūt labdabīgam, enerģiskam, nosvērtam, bez iedzimtiem defektiem.

**Brāķēti (pie sertifikācijas netiek pielaisti) tiek ērzeļi, kuriem konstatēta kurba, špats, stīpa, rorers vai kriptorhisms.*

**Sporta tipa ērzeļi ar eksterjera kļūdām vai 1-2 cm mazāku skausta augstumu nekā minimālās prasībās noteikto, bet teicamām (ne mazāk kā 36 balles) darba spējām, par sertificētiem vaisliniekiem var tikt atzīti izņēmuma gadījumos. Šādu ērzeļu izmantošanu apstiprina vaislas ērzeļu sertificēšanas komisijas slēdziens.*

Ērzelis var iegūt **ieteicamā ērzeļa statusu**, ja saņēmis ne mazāk kā divus no vērtējumiem:

- ✓ izcelsmes/tips vērtējums ≥ 9 ballēm,
- ✓ eksterjera vērtējums ≥ 54 ballēm,
- ✓ darba spējas ≥ 34 ballēm
- ✓ pēcnācēju (pēc jaunzirgu vērtēšanas rezultātiem) vērtējums pārsniedz populācijas vidējo rādītāju – ērzelis tiek atzīts par uzlabotāju.

Vaislas sastāvā iekļaujamo ērzeļu minimālie izmēri 36 mēnešu vecumā ir sekojoši:

Dzīvnieku grupa	Augstums skaustā, cm	Krūšu apkārtmērs, cm	Pēdvidus apkārtmērs, cm
Sporta tipa ērzeļi	164	185	21.0
Braucamā tipa ērzeļi	162	196	22,5

Pēcnācēju kvalitāte.

Vērtējot vaislas ērzeļus pēc pēcnācēju kvalitātes, tiek vērtēti jaunzirgu rādītāji (eksterjers un darba spējas).

Lai sporta tipa ērzelis iegūtu vērtējumu pēc pēcnācēju kvalitātes, jābūt ne mazāk kā 10 pēcnācēju rādītāju vērtējumam jaunzirga vecumā, iegūti 5 gadu laikā. Braucamā tipa ērzelim tiek vērtēti visu pēcnācēju rādītāji jaunzirga vecumā, iegūti 5 gadu laikā.

Citas prasības:

- Importētiem sertificētiem ērzeļiem, ja sertifikācija veikta citā valstī, ņem vērā dokumentāli apliecinātu attiecīgās valsts vai šķirnes audzētāju organizācijas vērtējumu pēdējo 10 gadu laikā, kā arī sertifikācijas apliecinājumu.
- Importēti ērzeļi jāsertificē pēc Latvijas zirgu šķirnes ciltsdarba programmas/nolikuma par braucamā un sporta tipa vaislas ērzeļu sertificēšanas prasībām
- Angļu pilnasiņu un Traķēnes šķirnes ērzeļus sertificē izmantošanai ciltsdarba programmas ietvaros asins pieliešanai.
- Jaunērzeļu izlasi veic ne ātrāk kā 2,5 gadu vecumā. Sertifikātu izsniedz ērzeļiem, kas nav jaunāki par 36 mēnešiem.

Sertifikācijas kārtība:

Pamatojoties uz Ciltsdarba likuma saistošajiem 21.06.2011. MK noteikumiem Nr.474 “Liellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu vaislinieku, to spermas, olšūnu un embriju sertifikācijas kārtība”, **lai pieteiktu ērzeli sertifikācijai, īpašnieks iesniedz zirgu audzēšanas organizācijā:**

1. Iesniegumu (Pielikums Nr.5).

2. Vaislinieka izcelsmes sertifikātu, izdotu saskaņā ar MK noteikumiem Nr.419 “Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieka, tā spermas, olšūnas un embrija izcelsmes sertifikāta izsniegšanas kārtība”.

3. Dokumentu, kas apliecina dzīvnieku infekcijas slimību valsts uzraudzības plānā noteikto obligāto pasākumu izpildi vaislinieka turēšanas novietnē – [praktizējoša vetārsta apliecinājums](#)

Lai vaislas ērzelim pagarinātu sertifikātu, īpašnieks organizācijai iesniedz:

1. Iesniegumu (Pielikums Nr.4.) – **2 mēnešus** pirms sertifikāta derīguma termiņa beigām.

2. dokumentu, kas apliecina dzīvnieku infekcijas slimību valsts uzraudzības plānā noteikto obligāto pasākumu izpildi – [praktizējoša veterinārārsta apliecinājums](#)

3. vaislinieka ciltsvērtības novērtējumu (To aprēķina organizācija. Sporta tipa ērzeļiem pēc vismaz 10 pēcnācējiem, kuru vērtējumi pārsniedz populācijas vidējo rādītāju – darbaspējas >28.8 balles, eksterjers > 51.9 balles. Braucamā tipa ērzeļiem ir jābūt pēcnācējiem (vismaz vienam)).

Ja zirgu īpašnieks vēlas sēklot savas ķēves ar ievesto biomateriālu vai ved sēklot ķēves ar citas ES valsts sertificētajiem vaisliniekiem, tad par izmantojamo ērzeli /biomateriālu/ pirms sēklošanas organizācijā ir jāiesniedz nepieciešamie dokumenti sertifikātam:

1. Iesniegumu
2. Vaislinieka izcelsmes sertifikāta kopiju izsniedzējas valsts oriģinālvalodā un tā tulkojumu;
3. veterinārā (veselības) sertifikāta kopiju;
4. Testēšanas pārskatu, kas apstiprina vaislinieka izcelsmi (DNS analīzes rezultātus), kā arī testēšanas pārskatus, kas apstiprina vaislinieka tēva un mātes izcelsmi, ja iepriekš šādas analīzes nav veiktas.

Lai izraudzītais vaislas ērzelis saņemtu vaislas ērzeļa sertifikātu, **šķirnes zirgu audzēšanas organizācija** pēc pieteikuma saņemšanas:

1. Izveido **sertificētu vērtēšanas ekspertu komisiju piecu** cilvēku sastāvā (kopīgu abām organizācijām) **un ne retāk kā reizi gadā veic centralizētu ērzeļu sertificēšanu;**
2. Lemj par ērzeļa iekļaušanu vaislas sastāvā:
 - a. izvērtējot ērzeļa vērtēšanas rezultātus, kuri apkopoti „Zirga vērtēšanas lapā”,
 - b. ja pēc visiem rādītājiem ērzelis atbilst vaislas ērzeļa prasībām, tad īpašnieks papildus iesniedz veterinārārsta slēdzieni par navikulārā sindroma un OCD pārbaudi (sporta tipa ērzeļiem).
3. Organizācija rakstiski motivē savu lēmumu.
4. Sastāda aktu par sertifikācijas rezultātiem.
5. Informē par savu lēmumu ērzeļa īpašnieku un, ja pieņemts negatīvs lēmums, izsniedz rakstisku atteikuma motivāciju.
6. Ir tiesīga pieaicināt sertificētus ārzemju speciālistus, kas ir kompetenti Latvijas šķirnes selekcijā pieļaujamo zirgu šķirņu vērtēšanā.
7. Ērzeļiem, kas atzīti par vaislā derīgiem, izsniedz elektroniski sagatavotu sertifikātu.
8. Braucamā tipa ērzeļa sertifikāta numuram pievieno burtu “B”, kas norāda, ka dzīvnieks vērtēts, vadoties pēc „Latvijas zirgu šķirnes ciltsdarba programmas 2016. - 2026.gadam” braucamajam tipam noteiktajām prasībām.
9. No programmā iekļautajiem vaisliniekiem pēc sertifikāta izsniegšanas tiek ņemts matu paraugs DNS analīžu veikšanai uzkrāšanai datu bāzē.

Šķirnes zirgu audzēšanas organizācija sertifikātu var anulēt, ja:

1. Netiek pildīti organizācijas norādījumi par ciltsdarba programmā noteiktajiem vaislinieku izmantošanas nosacījumiem;
2. Vaisliniekam netiek veikti diagnostiskie izmeklējumi, vakcinācija un veterinārmedicīniskā aprūpe;
3. Ir samazinājusies ērzeļa ciltsvērtība un par to ir sastādīts akts.
4. Ja ērzelis netiek atzīts par uzlabotāju (pēcnācēju vērtējums ir zemāks par populācijas vidējo).

IESNIEGUMS par vaislas ērzeļa sertificēšanu

organizācijai

Iesniedzējs _____

(fiziskajai personai – vārds, uzvārds, personas kods; juridiskajai personai –
veids, nosaukums, reģistrācijas numurs)

Iesniedzēja adrese _____

LŪDZU CERTIFICĒT ĒRZELI _____
(ĒRZEĻA VĀRDS, IDENTIFIKĀCIJAS NUMURS, ŠĶIRNE, DZIMŠANAS DATUMS)

(DATUMS)

(VĀRDS, UZVĀRDS)

(PARAKSTS)

**PIELIKUMĀ:
ĒRZEĻA PASES KOPIJAS (1,2,3.LAPA) UN CILTSKARTIŅA
VETERINĀRAIS APLIECINĀJUMS PAR VAISLINIEKA VESELĪBAS STĀVOKLI**

Jaunzirga / ķēves / ērzeļa vērtēšanas veidlapa

Vārds:		Dzimš.dat.:	Izmēri:
ID Nr:		Tēvs:	Vērtēšanas datums:
Krāsa:		Māte:	Vērtēšanas vieta:
Dzimums:		Mātes tēvs:	Izm. virziens:
Īpašnieks, ganāmpulka Nr.:			
Adrese:			
Izcelsmes/tipa vērtējums			Atzīme
<i>Braucamais tips</i>	Izteikts/viegls/tuvu sporta tipam		
<i>Sporta tips</i>	Izteikts modernais/vecais tips/tuvu braucamajam tipam		
Pazīme	Vērtējamie parametri		Atzīme
Eksterjera vērtējums			
Tipiskums (dzimuma)			
<i>Tipiskums</i>	Atbilst dzimumam, izteikts dzimums, pretējā dzimuma pazīmes		
<i>Konstitūcija</i>	Sausa/mitra/maiga/ rupja/stipra/pārsmalcināta		
<i>Uzbūve</i>	Harmoniska/pārbūvēta/paīsa/izstiepta/garkājaina/īskājaina		
<i>Saites</i>	Stipras/apmierinošas/ vājas		
Ķermeņa virsējā līnija			
<i>Galva</i>	Liela/proporcionāla/maza/rupja/eleganta.		
	<u>Ganaši:</u> plati/vidēji/šauri.		
	<u>Galvas profils:</u> taisns/līdaka/auna.		
	<u>Acis:</u> izteiksmīgas/lielas/vidējas/mazas.		
<i>Kakls</i>	Garš/vidējs/īss. <u>Stāvoklis:</u> augsts/vidējs/zems. <u>Pakauša garums:</u> īss/vidējs/garš. Tips: taisns/brieža/gulbja. Labi muskuļots/ vāji muskuļots.		
<i>Skausts</i>	Garš/vidējs/īss. Augsts/vidējs/zems. Labi apmuskuļots/vāji apmuskuļots.		
<i>Lāpstiņa</i>	Gara/vidēja/īsa. Slīpa/vidēja/stāva.		
<i>Mugura</i>	Gara/vidēja/īsa. Taisna/izliekta/ieliekta.		
<i>Josta</i>	Gara/vidēja/īsa. Pilna/taisna/iekritusi/izliekta.		
<i>Krusti</i>	Gari/vidēji/īsi. Normāli/slīpi/taisni. Šķelti/ovāli/jumtveidīgi. Asti nes taisni/uz vienu pusi.		
Ķermeņa platums			
<i>Krūšu kurvīšs</i>	Plats/vidējs/šaurš. Dziļš/vidējs/sekls		
<i>Krusti</i>	Plati/vidēji/šauri.		
Priekšējās			
<i>Stāvtotne</i>	Plata/normāla/šaura. Pirksti taisni/uz iekšu/uz āru		
<i>Apakšplecs</i>	Garš/vidējs/īss. Labi muskuļots/vāji muskuļots.		
<i>Karpālās locītavas</i>	Attīstītas labi/apmierinoši/vāji. Izliektas/ieliektas.		
<i>Pēdvidus attīstība</i>	Labi/apmierinoši/vāji. Iežmauga, uzkauli		
<i>Vēzīši</i>	Gari/vidēji/īsi. Mīksti/normāli/stāvi. Stīpa/kaulu galu uzbiezējums		
<i>Stiegras</i>	Attīstītas labi/apmierinoši/vāji.		
<i>Nagi</i>	Lielī/vidēji/mazi. Stāvi/lēzeni/normāli. Deformēti/saspiesti papēdī/zems papēdis/pilni. Nagu rags ciets/irdens/plaisains. Asimetriski.		
Pakaļējās			
<i>Stāvtotne</i>	Plata/normāla/šaura. Mucveida/īksveida. Pirksti taisni/uz iekšu/uz āru.		
<i>Lecamās locītavas</i>	Attīstītas labi/apmierinoši/vāji. Zobeneidīgās/stāvas. Irbuļkaulu galviņu palielinājums/stiegru makstu hipertrofija/kurba/špats		
<i>Apakšciska</i>	Attīstīta labi/vidēji/vāji. Labi muskuļota/vāji muskuļota.		
<i>Pēdvidus</i>	Labi/apmierinoši/vāji. Iežmauga/uzkauli		
<i>Vēzīši</i>	Gari/vidēji/īsi. Mīksti/normāli/stāvi. Stīpa/kaulu galu uzbiezējums		
<i>Nagi</i>	Lielī/vidēji/mazi. Stāvi/lēzeni/normāli. Deformēti/saspiesti papēdī/zems		

	papēdis/pilni. Nagu rags ciets/irdens/plaisains. Asimetriski.		
Gaitu precizitāte taisnā līnijā	Priekškājas liek: normāli/uz āru/uz iekšu. Plati/šauri. Kāju apļošana. Pakaļkājas liek: normāli/uz āru/uz iekšu. Plati/šauri. Kāju apļošana. Kājas griešana uz zemes.		
Kustību enerģiskums	Vēlme kustēties uz priekšu/nevēlēšanās kustēties. Aktivitāte: aktīvas/neaktīvas kustības.		
Eksterjers kopā:			
Atzīme	Darbaspēju		vērtēšana
Soļi	Plaši/vidēji/īsi. Sasteigti/elastīgi/ritmiski (izteikta četraktu kustība)/aritmiski. Priekškāju darbība – no pleca /pleca kustība ierobežota. Pakaļkājas ievērojami pārsniedz priekškāju pēdu nospiedumu/pārsniedz/pēda-pēdā/nesasniedz. Pakaļkāju darbība: aktīva/neaktīva/uz priekšu virzoša. Mugura: elastīga/stīva.		
Rikši	Plaši/vidēji/īsi. Sasteigti/elastīgi/stīvi/ritmiski. Aidinieka gaita. Uz priekšu un augšup virzoši/ krītoši uz priekšu. Izteikta kustība ar plecu/neizteikta kustība ar plecu. Viegli, ar impulsu. Pakaļkāju kustība – aktīva/neaktīva.		
Lēkši	Plaši/vidēji/īsi. Sasteigti/elastīgi/stīvi/ritmiski. Uz priekšu un augšup virzoši/ krītoši uz priekšu. Izteikta kustība ar plecu/neizteikta kustība ar plecu. Priekškāju darbība – ar plašu tvērienu/taisnas. Pakaļkāju kustība aktīva/neaktīva.		
Vadāmība*	<u>Velk (impulss)</u> : aktīvi, negribīgi, vienmērīgi, rāvieniem; <u>Reakcija uz vadības līdzekļiem (paklausība)</u> : pakļāvīgs, pretojas; <u>Impulss (brīva kustība uz priekšu)</u> : labi/vidēji/vāji.		
Lēciena kvalitāte	Lēciena tehnika	Ķermenis veido arku/neveido. Pacelta galva, ieliekta mugura. Priekškājas - cieši pievilktas pie ķermeņa /nav salocītas elkoņa locītavā/ stiepj pāri šķērslim. Pakaļkājas - cieši pievilktas pie ķermeņa/atstieptas atpakaļ/nepietiekoši pievilktas ķermenim/karājās.	
	Kapacitāte	Atspēriena spēks – ātrs un spēcīgs/vidējs/vājš. Lēciens - koordinēts/neveikls. Viegls/smags. Elastīgs/neelastīgs. Šķēršļa novērtēšana – nevērīgs/drošs/uzmanīgs/baidās. Lēciens atbilst šķēršļa augstumam/gāz/lec pārāk augstu.	
Darbaspējas kopā:			

4. Temperaments/labdarība: _____
 Rorers, kriporhisms, gaisa rīšana, citi defekti, traumas _____
 Izmantošanas rekomendācija _____

**Vadāmību vērtē braucamā tipa zirgiem, kuriem nevērtē lēciena kvalitāti! Vērtējumā abus neiekļauj, tikai vienu VAI otru.*

Zirgu vērtēšanas eksperts

Paraksts

KUMEĻU VĒRTĒŠANAS VEIDLAPA

ĪPAŠNIEKS _____ TĀLR. _____

SAIMNIECĪBAS NOSAUKUMS UN ADRESE _____

GANĀMPULKA NUMURS _____

NPK.	KUMEĻA Vārds, ID Nr.	Krāsa	Dzimšanas dati	IZCELŠANĀS		NOVĒRTĒJUMS				
				Tēvs (Vārds, VCG Nr., Sertifikāta Nr.)	Māte (Vārds, VCG Nr./ID Nr.)	IZCELSME/TIPS (10)	EKSTERJERS UN ĶERMEŅA PROPORCIJAS (10)	GAITAS (10)	*KOPĒJAIS IESPAIDS (10)	VĒRTĒJUMA KOPSUMMA

DATUMS _____ ĪPAŠNIEKS _____ VĒRTĒŠANAS EKSPERTS _____

* Kopējā iespaids vērtējumu iegūst kā vidējo aritmētisko no izcelšanās, ķermeņa proporciju un gaitu vērtējumiem.

**Papildus iesniedz mātes vērtējumu. (ja nav vēl uzņemta VCG).

Prasības Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgiem ieskaitīšanai ģenētisko resursu saglabāšanas programmā.

Lauku attīstības plāna pasākuma Agrovide apakšpasākuma Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana (LDZGRS) mērķis ir **saglabāt, aizsargāt un pavairot vietējās izcelsmes nozīmīgo šķirņu lauksaimniecības vaislas dzīvniekus, kuri nacionāli un starptautiski ir atzīti kā apdraudētas populācijas.**

Ģenētiskos resursos ieskaita sertificētus ērzeļus no 3 gadu vecuma, kuri pēc izcelšanās atbilst ģenētisko resursu prasībām un ir novērtēti pēc tipiskuma, izmēriem, eksterjera, darba spējām. Ķēves ieskaita no 2 gadu vecuma, ja pēc izcelšanās atbilst ģenētisko resursu prasībām. Ķēves no 2 gadu vecuma vērtē pēc tipiskuma, izcelšanās, izmēriem, eksterjera, darba spējām.

1. **Tipiskums** ir braucamā tipa zirga atbilstība tieši šim šķirnes tipam. Par mazāk tipiskiem tiek uzskatīti zirgi ar smalkāku un sportiskāku ķermeņa uzbūvi. Tipiskuma vērtējumā ērzeļiem jābūt 8 balles un ķēvēm pieļaujama minimums ir 6 balles.

2. **Izcelšanās.** Latvijas zirgu šķirnes braucamajā tipā ieskaita zirgus, kuri cēlušies no Latvijas un tai radniecīgām šķirnēm. **Latvijas zirgu šķirnei radniecīgās šķirnes ir Oldenburgas, Saksijas-Tīringenes smagais siltasinis, Hanoveras un Holšteinas šķirnes.**

Latvijas zirgu šķirnes braucamā tipa zirgu ģealoģijā ne tuvāk kā trešajā paaudzē ir 75% Latvijas šķirnes un ir pieļaujami līdz 25% Oldenburgas, Saksijas-Tīringenes smagais siltasinis, Hanoveras, Holšteinas vai 12,5% Angļu pilnasiņu vai Traķeņu šķirņu asinības un ceturtajā paaudzē jābūt ne mazāk kā 50% Latvijas šķirnes asinības.

Priekšteču izcelšanos apstiprina ieraksti Valsts ciltsgrāmatā ar ciltsmarku L, Lb, Lbk, Lsb, Lk, Lvbk, Lsbk, LS, kur priekštečos (četrās paaudzēs) **nedrīkst parādīties pieļaujamo siltasiņu sporta tipa šķirņu zirgi, kā arī neradniecisko šķirņu īpatņi – attiecināms uz zirgiem, kuri tiek iekļauti ģenētisko resursu programmā, sākot 2016.gadu.**

Atsevišķos gadījumos, ja zirgs pēc fenotipa atbilst braucamajam tipam, ir ar ciltsdarba organizācijas lēmumu pieļaujams, ka ceturtajā paaudzē ir mazāk kā 50 % LS asinības vai parādās pieļaujamo siltasiņu sporta tipa šķirnes.

1. **Eksterjers un izmēri.**

Minimālās prasības eksterjera vērtējumam **no 2016.gada – ērzeļiem 52 balles, ķēvēm – 49 balles.**

Minimālās prasības braucamā tipa zirgu izmēriem (cm)

Grupa	Skausta augstums	Krūšu apkārtmērs	Pēdvidus apkārtmērs
Vaislas ērzeļi	162	196	22,5
Vaislas ķēves	160	195	21,5

- *Izteiktām braucamā tipa vaislas ķēvēm ar eksterjera vērtējumu ne mazāk kā 54 balles un augstu LS asinību (ne mazāk kā 90.63 %) ar ciltsdarba organizācijas lēmumu pieļaujami atsevišķi izņēmumi minimālā skausta augstuma prasībām, bet ne mazāk kā 158 cm.*

2. Darba spējas.

Tiek vērtētas brīvās kustības soļos, rikšos, lēkšos, lēkšanas spēju, saskaņā ar šķirnes standarta prasībām un vadāmību:

1. vadāmība grožos - no 24 mēnešu vecuma vērtē soļu un rikšu gaitā (demonstrējot apstāšanos no soļu gaitas, pagriezienu (voltage), gaitu pāreju elementus),
2. vadāmība aizjūgā - no 5 gadu vecuma vērtē zirga soļu un rikšu gaitā (demonstrējot apstāšanos no soļu gaitas, pagriezienu (voltage), gaitu pāreju elementus).

**Vērtēšanas kritēriji – paklausība (atsaucība uz braucēja doto komandu izpildi), impulss (brīva kustība uz priekšu), labdabība, nosvērtība.*

3. Pāru atlase un ganāmpulka atražošana.

Pāru atlases plāniem jābūt saskaņotiem ar ciltsdarba organizāciju. Vaislai izmanto tikai ciltsdarba organizāciju sertificētus ērzeļus. Ķēvēm saistību perioda laikā jādod vismaz viens kumeļš no **ģenētiskos resursos iekļautiem ērzeļiem**.

Iesnieguma paraugs

PIETEIKUMS dzīvnieku iekļaušanai Latvijas šķirnes zirgu braucamā tipa saglabāšanas programmā

Īpašnieka vārds, uzvārds _____
Pilna adrese _____
Telefons _____

Lūdzu izskatīt iespēju un novērtēt šādus dzīvniekus iekļaušanai šķirnes saglabāšanas ciltsdarba programmā:

Npk.	Vārds	Identitātes Nr.	Npk.	Vārds	Identitātes Nr.

Datums:

Paraksts:

Pielikumā:

Aizpildīta zirga ciltskartīte

Aizpildīta zirga vērtēšanas lapa